№ 241 ՇԱԲԱԹ, 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՇԱԲԱԹ, 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 241

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի. Առանձին համարները ՄԷԿ ՏՈՒՆ 5 ԿՈՊ. Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցեն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5. Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Խմբագրատան հեռախօս № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից). [illegible]

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողի համար 10 կոպեկ.

Տպարանի հեռախօս № 228.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ (37-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Նոյեմբերի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 2 րուբլի:

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK». Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել 40 կ. նամականիշ. Յայտարարութիւններ ընդունվում են Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Փարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

Նինա Սամսոնեան, Տիգրան և Սոսան Վարդանեանները իրենց զաւակներով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, որ կիրակի, նոյեմբերի 1-ին, առաւօտեան ...

Կարապետ Յովհ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

մահվան քառասունքին Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցում տեղի կունենայ պատարագ և հոգեհանգիստ: Պատարագի սկիզբը առաւօտեան ժամը 10 և կէսին, իսկ հոգեհանգստինը՝ ժամը 12-ին:

(2. Կ.) 1178. 2—1

Մրանով յայտնվում է ի տեղեկութիւն յարգելի հասարակութեան, որ Ազնուականների Հողային Բանկի սեփականութիւն մնացած

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՇՈԳԵԲԱՂԱՆԻՔԸ (ՆԱԽԿԻՆ ԱԲՕՑԵՎԻ)

Գեսկովսկայա փող. վրա, Առևտրական Դպրոցի դիմաց

Բացված է: Կան համարներ՝ էլեկտր. լուսաւորութեամբ—ընդհանուրի և ազնուականների համար, նոյնպէս և սովորական՝ կանանց, տղամարդկանց և զինուորների համար: Ցանկացողներին տրվում են աբոնեմենտներ՝ զիջումով: Բաղանիքը բաց է առաւ. ժամը 6-ից մինչև գիշ. ժամը 12-ը: Տելեֆոն № 718.

(ա. օ. (առ.) 1177. 5—1

ՀԱՅՈՑ ԹԱՏՐՈՆ

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԹԱՏՐՈՆՈՒՄ

Հայ դերասանական ընկերակցութիւնը Մասնակցութեամբ յայտնի ջութակահար Դ. Դ ա ւ ր ե ա ն ի Երկուշաբթի, նոյեմբերի 2-ին, կը ներկայացնէ

I

ԱՄՈՒՐԻՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Կոմեդ. 3 գործ. Բալուցկու, Թարգմ. Տիրացեանի:

II

ՀՐԱԺԵՇՏԻ ՀԱՄԵՐԳ

Մասնակցում են Դ. ԴԱՒԹԵԱՆ, երգչուհիներ և երգիչներ:

Ծրագիրը բաղկացած կը լինի Sarasate-ի, Wieniawski-ի և Paganini-ի կտորներից: Պ. Դ. Դաւթեանը կը նուագէ ի միջի այլոց իր հեղինակութիւններից «Հայու հոգին», որը նուիրված է Նորին Վեհափառութիւն Մատթէոս II Կաթողիկոսին:

Մասնակցում է ամբողջ խումբը:

Գները աւելացված են:

Սկիզբն ուղիղ ժամը 8-ին

Ռեժիսեօր՝ տ. ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆ

(ա.օ.) 1168. (առ.) 3—2

ՀԱՅՈՒՀԵԱՑ «ՄԵՂՈՒ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

խնդրում է Ընկերութեան բոլոր անդամներին և անդամուհիներին շնորհ բերել ընդհանուր ժողովի շարունակութեանը, որը կը կայանայ կիրակի, նոյեմբերի 1-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, «Մեղու» Աշխատանքի Տանը, Гановская № 7.

Ջերմմունքի առարկաներն են. Վարչութեան 6 անդամի, 4 փոխանդամի և ստուգիչ յանձնաժողովի ընտրութիւնը:

Վարչութիւն

(առ.) 1174, 1—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Այսօր, շաբաթ, հոկտեմբերի 31-ին տեղի կունենայ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեկոյթին կը նուագեն սազանդարներ:

ԱԶԴ.—Հետևեալ «Ընտանեկան Երեկոյթը» երեքշաբթի, նոյեմբերի 3-ին:

(առ.) 1176. 1—1

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԼՈՒԲ

Այսօր, շաբաթ, հոկտ. 31-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին Բօրսայի շէնքութեան մէջ տեղի կունենայ

ԵՐԵԿՈՅԹ

հետևեալ ծրագրով.

1) Ն. Մ. Սպիլիոտի կը կարդայ ռէֆերատ՝ «Ժամանակակից ֆէմինիզմի ծագումը» թեմայով:

2) Այդ ռէֆերատի առիթով վիճաբանութիւն:

3) Գրական-երաժշտական բաժանմունք՝ մասնակցութեամբ Ն. Վ. Պօղօսկայայի և Ա. Ա. Դէկապրէլէվիչի:

Մուտքը անդամների համար ձրի է, իսկ հիւրերը վճարում են 50 կոպ.:

(առ.) 1170. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ. ՆԱԽԱՄԱՀՐԴ.

Հ ա յ կ ա կ ա ն ս ե կ ց ի ա

Շաբաթ, հոկտեմբերի 31-ին

Կը ներկայացվի

I

ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱ

Դրամա 5 գործ., հեղ. Լ. Ճանթի

II

ՎԱՅ ԻՄ ԿՈՐԱԾ ՑԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻ

Վօդվիլ 1 գործ., հեղ. Ալզաթեանի

Դաւրիշ Սուլէյմանի դերը կը կատարէ Ս ո ղ ո մ ո ն ե ա ն ը

Սկիզբն է 8 ժամին երեկոյեան:

Տեղերի գները 5-ից մինչև 50 կոպ.

(առ.) 1171. 1—1

Երդուեալ-հաւատարմատարի օ գ ն ա կ ա ն

Աղէքսանդր Պապովեանը

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ

Вельяминовская ул., № 30.

(ա. օ.) (առ.) 1121. 10—8

Բ. Հ. Կ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱՅԻ

ԿԱՆԱՆՑ ԱՐՀԵՍՏԱԳԻՏԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

աշակերտուհիների ընդունելութիւնը տակաւին շարունակվում է:

(օ.մ.) (առ.) 1143. 3—3

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊՕԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Բայրամ է:

Արշալոյսին կառք մը անցաւ, մէջը նստած էին երեք Թիւրք. ամենն ալ կերգեն. դիմացնին կոյր աշուղ մը, դափը (դէֆ) դափելով, պայծառ մելամաղձոտ ձայնը գալարուն ու Թրթռուն հնչեցուց և երկարեց, երկարեց, երկարեց, և իրեն մասնակցեցան ընկերները միևնոյն ձայնով, աւելի դաշն և աւելի զուարթ. կառքը զաւիվայրէն գլելով կը կորսուէր Թաթավլայի Թիւրքաբնակ աղտոտ Թաղին մէջ:

Նոյն օրը Թիւրք ցեղը ուրախութեան մէջ էր. պաշտօնական տեղեր կարմիր կիսալուսին դրօշակը կը ծածանէր, Պերայի Դօղբիեօլէն կանցնէր Սալօնիկի բանակը. Թոքաթլեանի պերճագեղ սրճարանին դիմացէն՝ բանակին երաժշտական խումբը հնչեցուց ֆրանսական Թեթև պարերգ մը: Հիացումով կը դիտէինք Սալօնիկի այդ զինուորները, որոնց կը պարտինք պօլսական ներկայ խաղաղ ու բաւական ապահով վիճակը: Մեծ գազանը Ելդըզի որջէն վտարողներն ասոնք էին. ժողովուրդը այդ օրերուն մէջ մեծ երախտագիտութեամբ կերակուր ու բախշիշ է նուիրած այդ քաջամարտիկ զինուորներուն: Ահաւասարակ բանակին ամեն մէկ զինուոր հազիւ 18—20 տարեկան է. ծաղկատի զինուորները ծերօն գազանը տապալած էին:

*

Բայրամի մէկ երեկուն, մթնշաղին, Այազփաշայի կողմերը, գերմանական դեսպանատունէն վար՝ աւերակ հին դրան մը զառիվայրէն կանցնէի. իմ դիմացս պարզուած

Սկիւտարի վեհասքանչ տեսարանը յանկարծ մոռնալով, ուշադրութիւնս կիսակործան փայտաշէն տնակի մը մէջ ամփոփուած՝ երկարօրէն կը մնար. ինծի հետ խօսողներուն անուշադիր, անոյշ ու քնքոյշ երգի մը անրջանքին մէջ հոգեզմայլ ալեկոծութիւն մը կունենամ. առաջին անգամն է, որ այդ կողմերը կուգամ, և առաջին անգամն է, որ կը լսեմ՝ Թիւրք մայրիկի մը օրօրոցի երգը. ի զուր կաշխատիմ անոյշ բառ մը ցողել երևակայութեանս վրայ. անհասկանալի կը մնայ ինծի այդ օրօրը. սակայն զգացմունքի լեզուն՝ Թարգմանի պէտք չունենալով, կըմբռնեմ, որ Թիւրք մայրիկը՝ իր տղուն այտերը համբոյրներով օծելով անոր ականջն ի վայր կը մեղեդիէ, որ մանկիկը՝ մեծնայ և ըլլայ մի փաշիչահ. սակայն հուսկ ուրեմն երջանիկ երազանքէ քաշկռտուելով՝ կը Թաղուիմ աքիւնոտ անրջանքի մէջ ու կը խորհիմ, Թէ արդեօք Թիւրք մայրիկը չի՞ պատուիրեր այդ դեռափԹիԹ Թիւրք մանկիկին, որ ան ունենայ մէջքին կապած սուր, չի՞ մաղԹեր, որ սուրը հատու ըլլայ՝ գեավուրներու գլուխներ մէկ հարուածով կտրէ նետէ: Այս մտածութիւնները արմատացան իմ մէջս, երբ մանաւանդ բարձրացայ զառիվեր, բարձրաբերձ սանդուխներէն վեր, ու շուրջս կը տեսնէի Թիւրքերու տներ. զարհուրանքը իր ննջութեամբ քողարկուած կը մնար խիստ խիստ գոցուած վանդակներէն ներս:

Բայրամի գիշերային Թնդանօթներու թմբիւնը կը համախմբէր Թաշքըշլայի զինուորները: Թմբուկներու դափիւնին կը յաջորդէր խումբ-խումբ զինուորներու՝ փաղփաղփուն կենաց մաղթանքներու նուիրագործ «ամին»-ները, որուն վեհաշուք արձագանգին մէջ Վոսփոր կը գոցէր իր հրաշագեղ աչուըները:

Թիւրք ցեղին համար՝ խտիր չկայ լի օրուան կամ հանդիսական օրուան միջև. ընդհանրապէս հոս Պօլիս՝ տատու կանուխէն շուկայ գացողը քրիստոնեայ ցեղն է: Թիւրքը, մանաւանդ այն՝ որ ստակի պէտքը չի զգար, դանդաղօրէն գործի կը դիմէ: Զարմանքով տեսայ Ղալաթիայի բարձունքը տրամվայի անցած մէկ փողոցին վրայ սըրճարանին տեսարանը. աշխատանքի օր է. աշխատելու ամենէն եռուզեռ մէկ վայրկեանին Թիւրք ծաղկատի, առողջակազմ երիտասարդներու խումբեր արդուզարդուած՝ նստեր Թավլու կը խաղային: Ու երբ ցեղի մը ապագային ամենէն ուժեղ երակները այդ հասակէն անգործութեան դատապարտուած են, ինչ կարելի է յուսալ այդ ցեղէն: Ինչ որ կերևի, Թիւրք ցեղին մէջ աշխատանքի ելէքտրական հոսանքը դեռ ցընցում մը չէ ազդած: Կողոպուտով, Թալանով, հարստահարութեամբ և կաշառակերութեամբ փճացած ցեղ մը՝ ամենէն աւելի աշխատանքի հրաշագործութեան կարեւորութիւն տալու է: Թիւրքը «տէրող տարը եմ» ըսելով չէ որ կրնայ մեծնալ...

Ինչ որ կերևի, երիտասարդ-Թիւրքը տակաւին մեծ փոթորիկներու դիմադրելու է: Հոս Պօլիս առհասարակ ամեն մարդ կը սպասէ մերձաւոր պառակտումի. խմբը ինքն իր մէջ հակառակ կուսակցութեանց կը բաժնուի. ռամիկ դասակարգը կը մնայ միևնոյն մոլեռանդ տարրը. ասոնք բնականաբար ամենէն ահաւորներն են. ասոնք կը սպասեն, որ շուտով վերցուի զինուորական ատեանը. այն ատեն պիտի ջանան վրէժխնդիր ոգւով հակասահմանադրական ուղղութեամբ սխրագործել. իրենց փոյթը չէ տէրութեան տապալումը. իրենք Ղուրանը նուաստացած կը համարին, բռնապետական ռէժիմին նախանձախնդիր կը մնան:

Ազատական Թիւրքեր՝ իրենց կուսակցութիւնը կամրացնեն պետական գործերէ զրկուած բազմախումբ անդամներով: Ժէօն Թիւրքը, այդ երկու բաժանումները ի նկատի առած, մեծ շուաբումով կը գործէ ու, միևնոյն ատեն, ժէօն Թիւրքը իր անփորձ քաղաքականութեան դիմադրող կը տեսնէ՝ այն հպատակ ամեն քրիստոնեայ ցեղերն, որոնք օսմանցիութեան աւազանին մէջ մտնելէն առաջ՝ ազգութիւննին կուզեն ապահովել: Այս խօսակցութիւնները տեղի կունենան Թաքսիմի հասարակաց պարտէզի մէջ. մօտաւոր խռովքի մը պատրաստ է պօլսեցի համազգային հասարակութիւնը: Բաղդը ինչ կորոշէ հայուն համար, այդ կարելի չէ որոշել. յամենայն դէպս, Թիւրքերը հայերու և յոյներու մասին լաւ չեն մտածեր. մոլեռանդ պահպանողական Թիւրքը անսահմանօրէն Թշնամի կը մնայ քրիստոնեայ տարրերուն հետ. վաղուան ճակատագիրը բնականաբար մխիթարական չէ:

Ես շուրջս նայեցայ. յոյն հասարակութիւնը այնքան խռովայոյզ չէ. ամեն հայու դէմքին վրայ երկիւղի ցոլքը սկսած է լալ. միայն Թէ երբեմն պոռոտախօս կուսակցականի մը ահազնադղորդ խօսքերը կը լսեմ. սակայն հայ համայնքի մեծամասնութիւնը հոս Պօլիս այլևս կաթիլ մը վստահութիւն, կաթիլ մը յարգանք չունի կուսակցական մարմիններուն: Չեմ գիտեր Թէ ինչ միջոցներով՝ հայ յեղափոխական մարմինները պիտի կարողանան ձեռք ձգել հայ համայնքի համակրանքը:

Թաքսիմի այս հիասքանչ պարտէզը՝ այժմ աւելի հասարակաց դիւանագիտական խորհրդարանն է, քան Թէ զբօսավայր. խումբ-խումբ ժողովուրդը իրարու հետ կը խօսի. օրուան խնդրոյ նիւթը՝ կուսակցութեանց պայքարն է. աւելի Ջերմօրէն կը խօսուի

պառլիաւէնտներու հրաժարականներուն վրայ:

Հ. Ալիշանի հին ծերունի աշակերտները զիս և իմ պատկառելի ուղեկից հ. Մեհրապեան վարդապետը առաջնորդեցին պարտէզին ամենէն գեղածիծաղ վայրերը. Թաքսիմի հարուածեալ զօրանոցին կողմը, վանդակապատին առջև կանգ առնելով, երկարօրէն խօսեցանք ժէօն Թիւրքի քաղաքականութեան վրայ. ինծի կըսէին, Թէ հոս Պօլիս վտանգաւոր է խօսիլ սահմանադրութեան դէմ. ես իրաւունք տուի անոնց, որ կը պաշտպանեն սահմանադրութիւնը: Խորապէս համոզուած եմ, որ այս Թիւրք ցեղը՝ սահմանադրութեան ազատ ըմբռնումով և գործադրութեամբն է որ կրնայ փրկուիլ...

Մեր խօսած օրուան քաղաքական խնդիրները այնքան տխուր էին, այնքան անմխիթարական, որ ես Թաքսիմի այդ վեհափառ բարձունքէն՝ չկրցայ Վոսփորի, Սկիւտարի, և Իշխանաց կղզիներու հեռանկարի գերագոյն համայնապատկերը ուշադրութեամբ ուրուագրել երևակայութեանս մէջ:

Պարտէզի դրան մօտ՝ արևելեան սրճարանին մէջ, միջակ դասակարգէն՝ հասարակութիւնը խճողուած էր, ուր նուագող հոգեցունց ինջէ-սազը ասիական ցեղին մէնդըլսէնական սինֆոնիան համարելու ենք:

Երգը իր հոլաթև բազուկներով երևակայութիւնս ողջագուրած էր, և ահա ինձմէ տասը կանգուն հեռուէն՝ սրարշաւ կառք մը անցնելով՝ պառաւ կին մը գետին կը ձգէ, կառապանը անփոյթ կը վազցնէ կառքը. բողոքող մը չըլլար: Թիւրքիա, կերևի, բողոքը դեռ արգիլեալ է... Ե.

Պօլիս, 19 հոկտ.

ՈՐՏԵՂԻՑ ԳՏՆԵՆ ԳՈՐԾՈՂՆԵՐ

—

Խօսելով Թիւրքահայաստանի տնտեսական զարգացման և մանաւորապէս կանգ առնելով գիւղատնտեսական գիտելիքների տարածման խնդրի վրա, մենք ասացինք, որ անհրաժեշտ են ձեռնհաս գործողներ:

Լուրջ գործը պահանջում է և լուրջ իրագործողների, ձեռնհաս ղեկավարների և հրահանգիչների:

Եւ մենք տեսնում ենք յաճախ, որ այդ պայմանի բացակայութիւնը վարկաբեկել է շատ օգտաւէտ ձեռնարկութիւններ: Գործը ընկել է անփորձ կամ անհոգ անձի ձեռք և մատնվել անաջողութեան:

Միայն այն ժամանակ, երբ նոր գործի ներկայացուցիչները կը վերաբերվեն իրանց վրա վերցրած յանձնարարութիւններին բարեխղճագոյն կերպով և խորապէս կը զգան ծանր բարոյական պատասխանատուութեան հրամայողական Թելադրանքները, կարելի է յուսալ, որ կուլտուրական նախաձեռնութիւնների սկզբնաւորութիւնները կը գրաւեն ժողովրդական մասսաների ուշադրութիւնը դէպի զանազան տնտեսական-բարւոքումներ կեանքի մէջ:

Սակայն ո՞րտեղից կոչվեն և հրաւիրվեն ձեռնհաս գործողներ:

Կա՞ն արդեօք այդպիսիները Թիւրքահայկական իրականութեան մէջ:

Այդ հարցին պատասխանելու ժամանակ կարելի է խօսել, անշուշտ, միայն յարաբերական կարելիութեան մասին:

Ձեռնհաս գործողների Թիւը, պէտք է սկզբից արձանագրել, շատ քիչ է: Բայց այդ հանգամանքը դեռ չէ ասում, Թէ անհնարին է կազմակերպել գործողների խմբեր:

Հնարաւոր է:

ԵԹէ սակաւաԹիւ Թիւրքահայ գործողների վրա աւելացնէք ձեռնհաս ոյժեր նաև ուրիշ երկիրների հայերից, այլ և օտարազգիներից, դուք կարող կը լինէք դրական կերպով լուծել ձեր առաջ դրված հարցը:

Բայց, անկասկած, կարևոր է, որ այդ գործողներին հրաւիրող, միմեանց հետ կապող մի մարմին լինի, որը և վերցնի իր վրա գործի բարձր հոգատարութեան և վերահայեցողութեան պարտականութիւնը:

Այդպիսի մի վերահայեցողութիւն պէտք է բղխի Կ. Պօլսի ազգային ժողովից կամ մի որևէ յատուկ ուսումնական մասնաժողովից կամ տնտեսագիտական ատեանից:

Այդ հաստատութիւնները կարող են յատուկ խորհրդակցութիւններով, մասնագէտներից կազմված համագումարներով մշակել գործունէութեան ծրագիրներ և յետոյ դիմել նրանց իրագործութեան:

Եւ հասկանալի է, ինքնըստինքեան, որ գործի հրաւիրված մասնագէտները պէտք է շրջապատված լինեն ամեն յարմարութիւններով, որպէսզի նրանք ստիպված չը լինեն սահմանափակել իրանց գործողութիւնները այս ու այն անհրաժեշտ պարագայի բացակայութեան պատճառով:

Լուրջ գործը առաջ տանելու համար կարևոր է, որ լինեն անհրաժեշտ միջոցներ Թէ հիմնարկութեան ծախքերը հոգալու, Թէ մասնագէտներին և ղեկավարներին հաստատապէս ապահովելու և Թէ առաջ եկող պէտքերը հոգալու համար:

Ա. Քալանթար

150-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

—

Հոկտեմբերի 28-ին, կամ նոր տօմարով նոյեմբերի 10-ին, լրացաւ Շիլլերի ծննդեան 150-ամեակը:

Գերմանիան և նրա հետ ամբողջ լուսաւորված աշխարհը տօնում են մարդկութեան արժանաւորագոյն զաւակներից մէկի յիշատակը:

Շիլլերը սերտ կերպով կապված է հայ մտածող դասի հետ: Նա ծանօթ է և մեր հասարակութեան աւելի լայն խաւերին իր բեմական գրուածքներով:

Շիլլերի՝ «Աւազակներ», «Դօն-Կարլոս», «Օրլէանի կոյս», «Վիլհէլմ Թէլլ» պիէսները շատ յայտնի են հայ հասարակութեանը և կազմում են նրա ուշադիր հետաքրքրութեան և հիացմունքի առարկան: Յայտնի են նաև «Մեսսինայի հարսը», զանազան ոտանաւորներ Թէ ազատ և Թէ բառացի Թարգմանութիւններով: Հրատարակված է նաև նրա մանրամասն կենսագրութիւնը: Գ. Բարխուդարեան, Ս. Թառայեան և ուրիշներ ծանօթացրել են հայ հասարակութիւնը գերմանական հռչակաւոր բանաստեղծի և գրողի հետ:

Միացնում ենք և մենք մեր ջերմագին ողջոյնը մեծ բանաստեղծի հանդիսաւոր տօնին և երախտագիտական քաղցր զգացմունքով գլուխ ենք խոնարհեցնում նրա յիշատակի առաջ:

Շիլլերը պատկանում է ամբողջ մարդկութեան:

Պատիւ բերելով իր մեծ հայրենիքին՝ նա իր հանճարեղ գրչով և վեհ

գաղափարներով պատիւ է և ամբողջ մարդկութեան։

Շիլլերը դեռ երկար տարիներ կը պահպանէ իր թարմութիւնը և թովչութիւնը։

Եւ հայ ժողովուրդը դեռ շատ ժամանակ հրճւանքով և հիացմունքով կը կարդայ Շիլլերի ստեղծագործութեան գլուխ-գործոց երկերը։

Յարգանք բարձր յիշատակին, ողջոյն լուսաճաճանչ ոգու գաղափարական անմահութեան։ Ա. Ք.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մոսկվա, 29 հոկտեմբերի

Պահնորդական ոստիկանութիւնը Սոկոլնիկսկայա փողոցում գտաւ ս.-դ. գաղտնի մեծ տպարանը։ Տպարանում ձերբակալված մի անյայտ կընոջ բնակարանում երևան հանվեցին տառերի, ներկերի, թղթի, սոց.-դեմ. կուսակցութեան թռուցիկների գրուածքների ահագին քանակութիւն, 200-ից աւելի արքունական կնիքներ, անցաթղթային բլանկներ, պաշտօնական անձանց ստորագրութիւնների պատճէններ, լիքը փամփուշտներ։ Ձերբակալվեց նաև մի մարդ։ (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 29 հոկտեմբերի

Քննելով Թիւրքական նօտան, «Թան» անհիմն է գտնում Թիւրքիայի ձգտումը — հեռացնելու Յունաստանին Կրետէի կառավարութեան ամեն տեսակ մասնակցութիւնից։ Այն մեծ պետութիւնները, որոնք Կրետէի նահանգապետ ընտրեցին յունաց գահաժառանգին և թոյլ տուին Կրետէում յոյն օֆիցերներին, չեն կարող հնազանդվել Թիւրքիայի պահանջներին և հարցը պէտք է լուծվի կոմպրոմիսի ճանապարհով։

(Հ. Գ.)

—

Վիէննա, 20 հոկտեմբերի

«Նոր. Բիւրօյին» հեռագրում են Կ. Պօլսից, որ անհաւատալի լուրեր են պտտում, իբր մօտիկ ապագայում փոփոխութիւններ է լինելու կաբինէտի կազմի մէջ. առանձնապէս շատ են խօսում նրա միջից երիտասարդ-Թիւրք մինիստրների հեռացման մասին։

Լուրերին նայած, Բ. Դուռը հրաման է արձակել ամրացնել Պրեվէզի ամրութիւնները, որովհետև յոյները ամրացնում են Արտը և Լօրիսը։

(Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ, 29 հոկտեմբերի

Լուրերին նայած, արդէն ստորագրված է այն հրամանը, որով առևտրի մինիստր նշանակվելու է Պետական Խորհրդի անդամ Նիկօլսկին։

Հոկտեմբերեան ֆրակցիան որոշեց պաշտպանել Շիդլօվսկու թեկնածութիւնը Պետական Դումայի նախագահի օգնականի պաշտօնի համար Մէյենդօրֆի փոխարէն։

Ժողովրդական կրթութեան մասնաժողովը որոշեց. օտարազգի ազգաբնակութիւն բնակեցված վայրերում թոյլ է տրվում բոլոր առարկաների դասաւանդումը մայրենի լեզուով, եթէ այդ լեզուն ունի իր գրականութիւնը և գրագրութիւնը։ (Б.)

—

Բելգրադ, 29 հոկտեմբերի

Պետական Խորհրդի անդամ Պաչուն տեղեկացրեց կառավարութեան, որ երէկ ստորագրվեց $4^1/_2\%$-ային փոխառութիւն 125,000,000 ր. գումարի։

(Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 29 հոկտեմբերի

Պիշօնը ընդունեց Թիւրքաց դեսպանին, որը նրան յանձնեց Կրետէին վերաբերող Թիւրքական նօտան։ (Հ. Գ.)

—

Կ. Պօլսի «La Turquie» լրագիրը հաղորդում է, որ Թիւրքական մայրաքաղաքում շուտով լոյս է տեսնելու մի ռուսերէն թերթ, ղեկավարութեամբ կովկասեցի Կօրկմազի (անվախ) և աշխատակցութեամբ մի քանի ռուս կանանց։

Այդ նոր թերթը, որ ուղղակի յարաբերութիւն է ունենալու մայր-հայրենիքի հետ, պիտի աշխատի սերտ յարաբերութիւններ պահպանել Կովկասի մահմեդականների և սրանց՝ Թիւրքիայի կրօնակիցների միջև։

—

Վիէննա, 29 հոկտեմբերի

«Կոր. Բիւրօն» հրատարակել է «Новое Время»-ի խմբագրի հեռագիրը ուղղված կոմս Էրէնտալին.

«Ձերդ գերազանցութիւնը անկասկած տեղեկացել է «Ֆօրտնայտլի-Րեվիւ» լրագրի վերջին համարում լոյս տեսած յօդուածի մասին, որի մէջ նկարագրված են Բօսնիայի և Հերցեգովինայի միացման նախորդ իրողութիւնները։ Այդ յօդուածում իրողութիւնները նկարագրված են Վիէննայի կաբինէտի տեսակէտից։ Քաղաքական շրջանների կարծիքով այդ յօդուածը պատասխանն է այն յօդուածի, որ երևաց իր ժամանակին միևնոյն թերթում, որի մէջ աւստրո-ունգարական դիպլօմատիան մեղադրվում էր անլօյալութեան մէջ Պետերբուրգի կաբինէտի վերաբերութեամբ։ «Новое Время»-ն իր պարտականութիւնը համարեց առանց որևէ կօմենտարիաների անկողմնապահութեամբ տպել այդ երկու յօդուածները։ Մեր լրագիրը ցանկանում է, որպէսզի ռուս հասարակութիւնը, որ բոլորովին արդարացի և այնպէս վառ կերպով հետաքրքրվում է ամեն մի հարցով, որ վերաբերում է Բալկանեան թերակղզուն, վերջապէս տեղեկանայ ումից հարկաւոր է։ Ինչ վերաբերում է Բօսնիայի և Հերցեգովինայի միացումից առաջ կատարվող բանակցութիւններին, Պետ. Հեռ. Գործ., որի պաշտօնական բնոյթը ձերդ գերազանցութեանը պէտք է որ յայտնի լինի, ամենակտրուկ կերպով հերքում է «Ֆորտ.-Րեվիւի» գրածը և ասում է, որ ոչ մի առաջարկութիւն, որը իբր եղած լինի Կայսերական կաբինէտից և դրդած Բօսնիայի և Հերցեգովինայի՝ ևս առաւել սանջակի միացմանը, երբեք գոյութիւն չէ ունեցել»։

Վերջում «Новое Время»-ի խմբագիրը խնդրում է Էրէնտալից պատասխանել՝ հնարաւոր չէ՞ գտնի արդեօք նա օգնութեան գալ «Новое Время»-ին առաջադրված խնդրի լուծման մէջ։ (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Թաւրիզ, 29 հոկտեմբերի

Անկանոն (?) յարաբերութիւնների պատճառով տրամադրութիւնը տեղումս լարված է։ Բարդութիւններ են սպասվում։

Յամառ լուր է տարածված, իբր խաղաղասէր գեներալ-նահանգապետը պատրաստ է հրաժարական տալ և հեռանալ Թաւրիզից, միայն թէ արիւնհեղութիւն չը լինի։

Սաթթար-խանի ֆէդայիները յայտնեցին, որ գեներալ-նահանգապետը նրանց ցանկութեամբ փոխվելու է։

(Հ. Գ.)

—

Թէհրան, 29 հոկտեմբերի

Մէջլիսը մտադրվում է բանալ գալիք շաբաթ։

Կառավարութիւնը փորձում է փոխառութիւն վերցնել Բաղուի նաւթարդիւնաբերող Մուսա-Նաղիէվից։

Զինուորական մինիստրութիւնը զբաղված է ժանդարմների կազմակերպութեան խնդրով։ (Հ. Գ.)

—

Աստարա, 29 հոկտեմբերի

Արդաբիլում, տեղեկութիւն ստանալով ռուսաց զօրքերի շարժման մասին, Թափառականների պարագլուխները երկար խորհրդակցելուց յետոյ վճռել են քաղաքում թողնել իրանց նշանակած նահանգապետ Հասան-խանին և կենտրոնանալ քաղաքից դուրս մի ամուր տեղում։

Րահիմ-խանը, շարունակելով պահանջել ռուսական հիւպատոսարանում բստ նստածներին, միևնոյն ժամանակ հաւատացնում է թէ ինքը հաւատարիմ է ռուսաց կառավարութեանը։

Արդաբիլի ազգաբնակութիւնը սրտանց ողջունում է ռուսաց զօրքերի գալուստը։ Ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը ցանկութիւն է յայտնում ընդունել ռուսահպատակութիւն։

Հիւպատոսը Աստարա ուղարկեց վիրակապական իրեր մեր զօրամասի համար։ Ճանապարհները պաշտպանում են կօզակները։ (Հ. Գ.)

—

Րաշտ, 26 հոկտեմբերի

Թէհրանից դուրս եկած Մօյին-Սալթանէն այսօր երեկոյեան ժամը 4-ին ժամանեց Րաշտ 3—400 հոգի ռազմիկներով։

Ժողովուրդը շատ փառաւոր կերպով ընդունեց նրան։

Նախկին դատարանի բակում հաւաքված բազմութեան առաջ. ճառ արտասանմանեց նա, որով յորդորում էր ժողովրդին, ի սէր հայրենիքի, աշխատել չը խնայել ոչ մի ջանք ու ճիգ անխախտ պահելու սահմանադրութիւնը, որի հաստատութեամբ է միայն որ Պարսկաստանը կարող է անկախօրէն առաջադիմել ու զարգանալ։

Մօյին-Սալթանէի ճառից յետոյ ամբոխը ծափահարութեան փոխարէն «զինդաբադ մաշրութէ» (կեցցէ սահմանադրութիւն) գոչելով թնդացրեց օդը։

Երկու օր տեղս մնալուց յետոյ Մօյին Սալթանէն էլ պիտի ճանապարհվի Արդաբիլ շահսէվանների վրա։ Վէմ

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Օրուան հարցեր

Կ. Պօլիս, 21 հոկտեմբեր

Իհսան Ֆիքրի, Ադանայի «Իթիդալ» Թերթին խմբագիրը, որ իրասմբ ամբաստանուած էր իբրև յետադիմական շարժումներու դրդիչն ու գրգռիչը, զինուորական ատեանի կողմէ թեթև դատապարտութեան մը ենթարկուելէ յետոյ՝ յաջողեցաւ դիւրութեամբ կծիկը դնել Կիլիկիայէ և հիմա, իբրև աղատ ու պատուաւոր քաղաքացի, կը գտնուի Եգիպտոս։

Իհսան Ֆիքրի, Նեղոսի ափունքը հաստատուելէ յետոյ, սկսած է ամբաստանել Հիլմի փաշան, իբրև թէ ան ծրագրած ըլլայ Կիլիկիոյ աղէտքը. կամբաստանէ զինուորական ատեանները, իբրև կաշառակեր, իբրև դրամաշորթներու ընկերութիւն։ Հիլմի փաշայի մասին կըսէ, թէ ինքը պիտի կրնայ, ձեռքը ունեցած վաւերական թուղթերով, դրապէս ապացուցնել, թէ ան է եղած աղէտքին ծրագրողը, իսկ զինուորական ատեանները կախաղանի արժանի։

Իհսան Ֆիքրին այնքան աղտոտ խողովակ մըն է, որ չենք կրնար իր ըսածները ամբողջովին ընդունիլ իբրև փաստ առացի խմատով. տարակոյս չկայ, թէ եգիպտական հողի վրայ, ուր մարդկային իրաւունքները կը յարգուին, ինքը իբրև, սևերես ճիւաղ, պիտի ջանայ չքմեղանքի միջոցներ ստեղծել այն արաբական խուլամ ընկերութեան մէջ, որ իր բոլոր ուժովը բողոքող եղաւ Թիւրքական ահռելի խժդըժութեանց դէմ։ Միայն թէ աւրիթ կուտայ մեզի անգամ մըն ալ վերաքաղ ընել ան, ինչ որ գրուեցաւ արդէն «Մշակի» մէջ։

1) Հիլմի փաշա Ադանայի ոճրագործ կուսակալ Ջէվադ բէյի հետ վարուեցաւ միշտ իբրև թէ պատուաւոր մարդու մը հետ։ Նոյն վարմունքը ունեցաւ անոր հետ Աղիլ բէյ՝ ներքին գործերու խորհրդականը։ 2) Զինուորական ատեանը Ջէվադ բէյի յանցանքները թեթեւցուց՝ առարկելով թէ 40-է աւելի հեռագիրներ տուած է ժամանակին կեդր. կառավարութեան, որ ատեն Հիլմի փաշա կը պաշտօնավարէր իբրև ներքին գործերու մինիստր։ Եթէ այդ տրուած հեռագիրները տեսակ մը չքմեղանք կամ թեթեւցուած են, ուրեմն որու վրայ կը ծանրանայ յանցանքը կամ ոճիրը։ Առանց անունը տալու, ինքնին կը հետևի, թէ մեղապարտութիւնը կը ծանրանայ Հիլմի փաշայի վիզը։ 3) Աղիլ բէյի դէմ ահագին բողոքներ տեղացին տեղական մամուլի մէջ, «Թան», «Թայմզ» և «Դէյլի-Նիւս» ծանրապէս նկատողութիւններ ըրին, թէ Աղիլ բէյը իր քաշած հեռագիրովը, թէ «Խռնայեցէք օտարներու և օտարական հաստատութեանց», պարզապէս հայերուն կոտորածի պայմանադրական նշանը տուած է. պատրիարքարանն ալ միշտ բողոք բարձրացուց այդ Ռոդէնի դէմ, և սակայն մինչ կը սպասուէր որ այդ սաթթայէը դուրս կը նետուի գոնէ պաշտօնատուններէ, աւելի բարձրացաւ ու այսօր Հիլմի փաշայի մեծ-խորհրդականն է։ Ճիշդ է թէ պէտք չէ բոլորովին ուշադիր ըլլալ Իհսան Ֆիքրիի, որ այսուհետև պիտի ուզէ անշուշտ աւելին իսկ ըսել, բայց ակամայ մեր գանկերու մէջ կարթնցնէ երբեմն փոթորիկները։

Զինուորագրութեան հրովարտակը պաշտօնապէս կարդացուեցաւ Պօլսի գլխաւոր թաղերու մէջ։ Ալ տարակոյս չկայ, թէ զինուոր ենք այսուհետև։ Ու մինչ կը սպասուէր, որ Պօլսի երիտասարդութիւնը հրճուանքով ողջունէր այդ օրը, ան, ընդհակառակն, շատ հոգած կերևի և անգամ մըն ալ ցոյց կուտայ, թէ Պօլսի մէջ խօսքերն ու գործքերը իրարու հետ համաձայն չեն քալեր. մանչերն (մալէբի) ուտողները կը խօսին միայն։ Ամօթով կը տեսնենք, որ մեր պօլսեցի քաջերը կը կծկին դէպի արտասահման։ Գաւառներու համար նոյնը չպիտի կրնանք ըսել անշուշտ։ Միայն թէ, ինչպէս կըսուի, օրինակը տարափոխիկ է. վախ կայ, որ պօլսական ախութեան այդ միկրոբները տեղ-տեղ գաւառներու մէջ ալ փոխադրուին, և փրկական վերջին գործը,—ինչպէս է զինուորութիւնը,—պէտք եղածին պէս չընդգրկուի։

Պօլսի երիտասարդներու այս քաջութեանը առջև բաւական գործ ունին մեր Պօլսի մայրիկներն ալ. կանիծեն Դաշնակցութիւնը, որ, կըսեն, յաջողցուց հայերու զինուորագրութեան գործը պարլամենտի մէջ։ Եթէ անէծքները լսելի ըլլան, վա՜յ եկեր է Դաշնակցութեան գլխուն։

Գալով պատրիարքական հարցին, չէ կարելի այսօր որոշ բան մը ըսել։ Ահմէդ Րիզա, պարլամենտի ադնուաշուք նախագահը, կը շարունակէ իր այցելութիւնները ոչ-իսլամ ազգաբնակութեանց պաշտօնատուններու։ Յունաց պատրիարքի հետ, յոյն պատրիարքարանի մէջ, տեսակցելէ յետոյ, այցելեց հրէաներու քաղունապետը։ Հաւանական կը թուի, որ վերջապէս օր մըն ալ պիտի հաճի այցելել հայերու հրաժարեալ պատրիարքը, և թերևս յաջողի միջին ճամբայ մը գտնել պատրիարքարանի և գործադիր իշխանութեան մէջտեղ։

Հիլմի փաշա, «Ենի Գազէտայի» մէկ խմբագրողի հետ ունեցած տեսակցութեանը մէջ, յայտարարած է, որ ինքը անհատապէս համակիր է Դուրեան պատրիարքի, և ցաւդ, իր կողմէ, ընդունած չըլլալով ոևէցէ դիտողութիւն իր հրաժարագրի տրուած կառավարական պատասխանին, ստուգապէս հնար եղած չէ գիտնալ, թէ ի՞նչ են իր դիտողութիւնները։ Կըսէ. «Եթէ առարկութիւններ ընէր, անշուշտ մինիստրութիւնը նկատի պիտի առնէր իր նիստերուն մէջ»։

Փախուստի ճամբայ մըն է ատ. որովհետև վարչ. քաղ. ժողովը ժամանակին պէտք եղած դիտողութիւնները, նկատողութիւնները ըրաւ, հասկցուց թէ՝ քանի որ Ադանայի աղէտքին գլխաւոր դրդիչները, կազմակերպողները գրեթէ անպատիժ կը մնան, ազգը ինքզինքը անպաշտպան կարծելու իրաւունք ունի, և պատրիարքը կը պնդէ իրաւապէս, որ բուն չարագործները պատժուին այսօր, որպէս զի վաղուան համար մտահոգութիւնները բարձուին։

Եւ սակայն, բարեգուշակ է Հիլմի փաշայի այդ քայլը։ Եթէ վերջապէս, ինչպէս եղաւ յոյներու պատրիարքի հետ, բանակցութիւններ սկսին պատրիարքին հետ, հաւանաբար տեղի տայ չափով մը Բ. Դուռը, և վերջ գտնէ ազգ. անիշխանութիւնն ալ։

Վաղը նիստ կը գումարէ ազգ. երեսփոխանութիւնը։ Երկու հոսանք կայ այժմ. մէկ մասը կը պնդէ ընտրել նոր վարչութիւն մը, և այդ կերպով իբրև թէ դարմանել անիշխանական վիճակը։ Երկրորդ մասը կառարկէ սպասել պատրիարքը որ ինքը պատասխանէ Բ. Դրան կողմէ եկած պատասխանագրին։

Վանէ անապահովութեան լուրեր կը հասնին։ Նոյն նահանգի Ալճէվազ գաւառակի մէջ, սեպտեմբերի վերջերը, կարծեմ 25-ին, քիւրդերու ձեռքով մորթոտուած էին վեց հայ երիտասարդներ։ Ատոնց լուսանկարը տրուեցաւ «Ազատամարտի» մէջ։ Տեսարանը ադեխարշ է. մեռած մարմինները փռուած են գետնի վրայ. իրենց ազգականներէն—հայր, մայր, եղբայր—նստած են այդ դիակներու վերև. հոգևորականի գլուխ մը կը բարձրանայ ատոնց մէջ։ Կը նայիս դիակներուն տարածուած անդամներու, մարած աչքերու, տառապալից դէմքերու, որոնք կը շարուին այդ տեսարանին առջև, և, տխուր համակերպութիւնով մը, աղէտքին ծանրութեան ներքին կը կծուիս. կը նայի՛ս, կը նայիս, ու քարացած կը մնաս։ Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԽՈՒԶԱՐԿՈՒԹԻՒՆ ԲԱԳՒՈՒՄ

—

Բագու, 25 հոկտեմբերի

Ամսիս 23-ին, առաւօտեան ժամը 4-ին, պահնորդական և խուզարկու ոստիկանութիւնը շրջապատեց առաջին Կանոնիտայինսկի փողոցում գտնվող եղբ. Ր. և Ս. Ամիրեանի սեփական տունը։ Շրջապատեցին նաև հարևան տները և ուղղակի անցան Ամիրեանի տան սենեակներից մէկի վրա։ Սենեակում ոչ ոք չը կար, դուռը փակ էր։ Խուզարկութիւնը երևան հանեց բաւական մեծ քանակութեամբ զէնքեր, ռազմամթերք, 4 հատ ռումբ, հրացանների շնիկներ, վառօդ ահագին քանակութեամբ, փամփուշտներ, զանազան ռազմական մեքենաներ և այլն։ Այդ բոլորը խնամքով սարքված էր արկղների մէջ։

Անմիջապէս, հէնց նոյն ժամին, ձերբակալեցին Ր. Ամիրեանին, նրա ռուս գործակատարին, նախկին կապալառու ոմն Թադէոսեանին և վերջերս նոյն տանը կենող Տիգրան Ղարաղաշեանին, տան դռնապանին և երկու անյայտ պարոնների, թւով 7 հոգի հայեր։

Սպասվում է քննութիւն, որի հետևանքը, անշուշտ, կը լինի ձերբակալածներից մեծ մասի արձակումը, որովհետև Ամիրեան ինքն այլ թաղումն է ապրելիս եղել,° հետևապէս և չէր կարող իմանալ, թէ ո՛ր սենեակի սենեակում ինչ կայ պահված. Տ. Ղարաղաշեան ընդամենը մի ամիս է, ինչ իր սեփական տունը ծախելով կապալով էր վերցրել Ամիրեանից, բայց որովհետև անձրևները վնասներ պատճառեցին, ուստի ամսիս15-ից արդէն հրաժարվել է կապալից, մինչդեռ, ինչպէս ցոյց են տալիս ոստիկանութեան գրքերը և անցագրերի վաւերացման տարեթիւը, այդ սենեակը վարձված է 3—4 տարի առաջ և մի քանի կապալառուներ են փոխվել այդ տարիների ընթացքում։ Լսում ենք, որ զէնքերի հետ միաժամանակ եղել են և լուսանկարներ ու գրականութիւն։

Այսօր սպասվում է քաղաքապետ Մարտինովին, որպէսզի ձեռնարկվեն քննութիւններին և տեղափոխվեն զէնքերը։

Հետևանքի մասին կը գրեմ։

Ս. Գարագաշ

ԹՈՂՆԵ՞ՆՔ, ՈՐ ՄԵՌՆԻ

—

Մահվան գուժի պէս մի բան լավեց մեր թերթերում։

Ինչ ազդեցութիւն ունեցաւ նա կարդացողների վրա, քանի որ սովորական գուժերից չէր։

Չալեկոծվեցի՞ն մաքերը, չը յուզվեցի՞ն սրտերը, չը զգացի՞ն մարդիկ իրանց հոգու դատարկութիւնը։

Մեծ, հսկայակա՛ն մի շէնք փլվելու վրա է։

Մահամերձ է հայ թատրոնը։

Հայութեան կենտրոնում։

Ճեղք-ճեղքոտվել, տապալվելու վրա է մի հիմնարկութիւն, որ մեր ժամանակի սրբութիւն սրբոցն է։

Մեռնելու վրա է գեղարուեստի տաճարը. մի տաճար, որտեղ մանելիս՝ բօլէապէս մարդ վերանում է այս երկրից ու այն ամենից, ինչ որ երկրաւոր է, զատվում է կենցաղական յարաբերութիւններից, ազատվում՝ կեանքը կաշկանդող կապանքներից։

Ու, կեանքի բոլոր կողմերը՝ հայելու պէս ցոլացնող այդ թատրոնը, յանդիմանող, խիղճ ապտակող թատրոնը, մարդու հոգևոր ցաւերը բուժող, անհասանելիին հասնելու ցնորքների թատրոնն՝ իր հոգեվարքի մօմենտներն է ապրում։

Սակայն, եթէ կայ աշխարհում մի բան, որ ընդունակ է միացնելու զանազան տարրերի, խառնուածքի ու դիրքի բոլոր ժողովուրդներին՝ ուրախութեան, վշտի, բարկութեան և սիրու հանուր զգացման մէջ,— միմիայն թատրոնն է այն։ Թատրոնը, որ արդէն դուրս է գալիս ցեղայնականութեան նեղ շրջանակից ու դառնում համամարդկային հիմնարկութիւն։

Բայց թող խօսի անմահ Նալբանդեանը։

Թատրոնի բեմն է այն աթոռը, ուր նստում է փիլիսոփայութիւնն և, մարմնաւորելով բանը կենդանի, գործնական գաղափարներով և օրինակներով, ազատում է հասարակութիւնը՝ այդ գաղափարները երևակայութեամբ միայն ըմբռնելու աշխատութիւնից։ Թատրոնի բեմն է այն անեղ դատաստանն, ուր արդարութիւնն և յանցանքը, առանց անաչառութեան, ստանում են իրանց արժանի հատուցումը։

Թատրոնի մէջ անկեղծ է հասարակութիւնը։ Թատրոնի դռան մօտ նա ցած է դնում դէմքից այն դիմակը, որ աշխարհի սուտ դասակարգութիւնները դրել են նրա երեսի վրա. բայց, թատրոնից դուրս գալու ժամանակ, երբ պիտի մանէ դարձեալ իր առօրեայի մէջ, չէ մոռանում իր հետ առնել իր դիմակը, դարձեալ դնում է՝ աչքի տեսութիւնը խարդախող ակնոցները, և ահա գերասանը և դերասանուհին փոքրանում, ստորանում են նրա աչքի առաջ։

Թող խօսի, վերջապէս, մեծ թատրոնասէր Բելինսկին։

«Սիրո՞ւմ ես դու թատրոնն, ինչպէս ես եմ սիրում, այսինքն՝ հոգուդ բոլո՛ր զօրութեամբ, բոլոր էնտուզիազմովդ, բոլոր խելայեղութեամբդ, որին ընդունակ է միայն կրակոտ երիտասարդութիւնը։ Կամ, աւելի ճիշդն ասենք. կարո՞ղ ես չը սիրել թատրոնն՝ այն ամենից աւելի, ինչ որ կայ աշխարհումս,—բացի բարութիւնից ու ճշմարտութիւնից։

«Եթէ, երբևէ, հոգիդ ծարաւ է եղել սիրու և զմայլման, եթէ երևակայութեանդ մէջ, իբրև անիրականանալի ցնորք, թեթևակի անցել է՝ վաղուց մոռացված որևէ հմայող պատկեր, թատրոնում գլուխ կը բարձրացնի քեզնում այդ ծարաւը՝ նոր ու աննկաճելի ուժով։ Այդտեղ այդ պատկերը նորից կը կանգնի առջևդ, և դու կը տեսնես՝ վըշտալի ու սիրով վրադ մեխված նրա աչքերը, կարծես նրա հմայող շնչառութիւնից ու կը ցնցվես նրա ձեռի հրեղէն հպաւորութիւնից։

Բայց, կարելի՞ է միթէ նկարագրել թատրոնի բոլոր թովչութիւնը, հոգուդ վրա զգացած նրա մոգական բոլոր ուժը...։

Օ՜, գնա, գնա թատրոն, ապրիր ու, եթէ կարող ես, մեռի՛ր թատրոնում։

Իսկ այդ թատրոնն, ապրելու համար, մեզնում կարօտ է 5-ական րուբլիների։

Տարին՝ միայն հինգ րուբլու...

Թողնե՞նք, որ մեռնի... Է. Ք. Ն.

Մոսկվա, 17 հոկտ.

ԱՆՑՈՐԴԻ ԽՈՀԵՐԻՑ

—

Իրիկնադէմին էր, երբ մենք, անցնելով Հալիձորի անտառը, հասանք «Սախկալ Թութան» կոչված սարագլուխը, որտեղից բացվում է Տաթևի գեղեցիկ տեսարանը։

Ներքևում—մի ահագին և անհարկու ձորի խորքում—հոսում է Որոտն գետը, մեր աջ թևի վրա թողնելով Սատանի կամուրջը, իսկ ձախ՝ Հարանց անապատը։ Վերևում—ուղիղ մեր դիմացը, ձորի միւս կողմում—մի բարձր և լայն սարւանդակի վրա ընկած է Տաթև գիւղը, որի հարաւային կողմում, մի ժայռի վրա բարձրանում է պատմական Տաթևի վանքը։ Դրանցից աւելի բարձր ընկած են Տաթևի սարերը, որոնք պարսպի նման պատում են գիւղի արևմտեան կողմը։ Սարերի հարաւային մասը կազմում է «Գետաբէկ» կոչված լեռնաշղթան, որի սրաձև և ճինապատ կատարը լողում է կապոյտ երկնքում։

Սքանչելի է Տաթևի տեսարանը։

Մօտ երեք ժամ տևեց, մինչև մենք կարողացանք իջնել ձորը, անցնել Սատանի կամուրջը և ապա նորից բարձրանալ ձորի միւս կողմը։ Արեգակի վերջին ճառագայթները իրանց հրաժեշտն էին տալիս վանքին և շրջակայ բլուրներին, երբ մենք ծեծում էինք վանքի դարպասը՝ ներս մտնելու դիտաւորութեամբ։ Սակայն ի զուր էին մեր ջանքերը, որովհետև ներսից չէր լսվում մարդկային ձայն, և միայն ագռաւներն էին, որ իրանց խռպոտ ձայնով, կարծես, ողբում էին վանքի լքեալ դրութիւնը։

Երեկոյեան միայն գիւղացիները բացատրեցին մեր տեսածի իմաստը կամ, ինչպէս իրանք էին ասում, պատմեցին իրանց դարդը։ Մօտ երկու տարի է, ինչ Տաթևի հոգևոր կառավարութիւնը վանքից տեղափոխվել է Գորիս. վանքում մնացել են մի ծեր վարդապետ (նախկին քահանայ Տաթևի գիւղի) և մի ծառայ։ Երկուսն էլ ամբողջ օրերով գտնվում են իրանց տանը և զբաղվում են գիւղական հոգսերով։ Երբեմն երեկոները կամ տօն օրերին գնում են վանքը և ներս ընդունում ցանկացողներին։ Վանքի այս անկեալ դրութիւնը շրջակայ գիւղացիներին մեծ ցաւ է պատճառում. նրանք զարմանում և պայրանում են, թէ ինչպէ՞ս կարելի է այսպիսի մի հազարամեայ «օջախ» քանդել և աւերակ դարձնել։ «Եթէ,— ասում են նրանք,—հոգևոր կառավարութեան համար Գորիսը մի քանի առաւելութիւններ ունի Տաթևի նկատմամբ, ապա ինչո՞ւ Էջմիածինը,—Կաթողիկոսը իր գաւառով և սինոդով չէ տեղափոխվում Երևան, կամ նոյնիսկ Թիֆլիս. չէ՞ որ այնտեղ մարմնաւոր իշխանութեան հետ ունեցած յարաբերու-

թիւնները աւելի շատ և աւելի բարդ են, քան մեր հասարակ հոգևոր կառավարութեան։ Այնտեղ, Էջմիածնում, հասկանում են, որ եթէ տեղափոխվեն Թիֆլիս, կամ Պետերբուրգ, կը դառնան սովորական չինովնիկ, ժողովրդին միայն կեղեքող և հարստահարող. իսկ այստեղ ինչու չեն հասկանում. միթէ նոյնը չէ նշանակում։ Մեր վանքի վրա մենք նայել ենք ոչ թէ իբրև մի կալուածատէր բէկի վրա, որին ժամանակին պէտք է տանել, հասցնել Գորիս հասանելիք հարկերը. մեզ համար վանքն ունի շատ մեծ կրօնական և պատմական նշանակութիւն։ Հոգևոր իշխանութիւնը այս բոլոր զգացումները ոտի է տալիս և միայն պահանջում է, որ եթէ մեզ հարկաւոր է պսակի հրաման, մետրիկական կամ վճարել հողայի հարկեր, գնանք Գորիս գիւղաքաղաքը։ Իսկական չինովնիկի տրամաբանութիւն. սակայն ցաւալի է, որ հոգևորականութիւնը մոռանում է, որ հայ ժողովուրդը նրան և վանքերին ճանաչում և պաշտպանում է միմիայն կրօնական, պատմական և ազգային տեսակէտներից։ Այլ կերպ բացատրել և պաշտպանել իրանց գոյութիւնը նրանք կարող են միայն իբրև ժողովրդի հարստահարող և արիւն ծծող դասակարգ. իսկ սա արդէն նշանակում է գիտակցաբար կտրել ծառի այն ճիւղը, որի վրա նստած ես։

Աւելի ևս ցաւալի է այն, որ այս բոլորը կատարվում է իբր թէ Մայր Աթոռի շահերի տեսակէտից, բայց, իրօք, իրանց՝ տեղական վարիչների շահերի համար կամ, աւելի պարզ ասած, յաջորդի և կառավարութեան քարտուղար Պետրոս Տէր-Յարութիւնեանցի համար, մանաւանդ վերջինիս։ 20 տարուց աւել է, ինչ Տէր-Յարութիւնեանցը քարտուղարի պաշտօն է կատարում այստեղ. այս ժամանակվայ ընթացքում եկել և գնացել են մօտ տասն «փոխանորդ հօտին Սիւնեաց». դրանցից մէկը վանքի դպրոցն է փակել, միւսը սիրել է կոնծաբանութիւն անել, երրորդը վանքի ունեցածը թալանել և ձիերին բեռնելով տանել իր հետ, չորրորդը թառ ածել և օրիորդների հետ «եալլի» պարել և այլն և այլն, բայց Սիւնեաց աշխարհի իսկական առաջնորդը եղել է և այսօր էլ կայ այս խորամանկ և հեռատես աշխարհականը՝ քարտուղար Տէր-Յարութիւնեանցը։ Վանքի բոլոր յաջորդները, սկսած 80-ական թուականների վերջերից՝ առանց բացառութեան—գիտակցաբար թէ ոչ, այդ այլ խնդիր է—եղել են նրա ձեռքին լուկ գործիք։ Բոլորի օրերով և անդադար սա մտածել է իր գրպանի համար, ապականել է Տաթև գիւղը, կեղեքել և հարստահարել է Զանգեզուրի ժողովրդին, քահանաներին և ուսուցիչներին, անխնայ թալանել և կողոպտել է վանքը։ Եւ եթէ իր այս սխրագործութիւններով աւելի է դարձել գիւղում բոլորին, իրան անապահով է զգացել Տաթևում, ընտանիքը փոխադրել է Գորիս, իսկ ինքը այստեղ կամաց-կամաց հող պատրաստել հոգևոր կառավարութիւնը Գորիս տեղափոխելու։ Քանի-քանի անգամ գիւղացիները դիմել են Երևանի կոնսիստորիային, սինօդին և հանգուցեալ կաթողիկոսին և խնդրել ուշադրութիւն դարձնել վանքում կատարվող խայտառակութեան վրա, սակայն նրանց բոլոր ջանքերն ի զուր են անցել. ամեն տեղ խորամանկ գայլը ունեցել է իր անձնուէր պաշտպաններին և ամեն անգամ ջրից չոր է դուրս եկել։

Վերջին տարիներս, երբ պարոնի գողութիւններն անցան բոլոր սահմանները, երբ վանքի տարեկան 10—12 հազար եկամուտից Էջմիածին էր գնում միայն մի քանի հարիւր րուբլի, երբ գիւղական դպրոցին նպաստ յատկացրած 500 ր. մեծ մասը մնում է քարտուղարի գրպանում, իսկ մնացածը տրվում է տգէտ քահանայի և դիւքանչու, միայն թէ սրանք ստորագրութիւն տան 500-ի, սինօդը ստիպված եղաւ քննիչներ ուղարկել Տաթև. սրա հետևանքն այն եղաւ, որ Տէր-Յարութիւնեանցը վանքի փողերը իւրացնելու պատճառով (за растрату) յանձնվել է մարմնաւոր իշխանութեան և անցեալ դեկտեմբեր ամսին սինօդի վճռով պէտք է անյապաղ հեռանար իր պաշտօնից։ Բայց «անյապաղի» զօրութիւնն այն է եղել, որ մինչև այսօր—սեպտեմբեր—պարոնը շարունակում է իր «ազգօգուտ» գործունէութիւնը։ Իսկ Գորիսի քահանաները, գլուխ ունենալով փոխանորդ Ընձակ վարդապետին, աղերսագիր են ուղարկում բարձր իշխանութեանը և խնդրում, որ աչքի առաջ ունենան Տէր-Յարութիւնեանցի բազմարդիւն գործունէութիւնը, չքաւոր ընտանիքը (երբ վանքի փողերով այժմ երկյարկանի տներ է շինում Գորիսում) և թոյլ տան նրան կրկին վարելու իր պաշտօնը։ Այսպիսի մի աղերսագիր թըխվում է և Երևանի կոնսիստորիայում՝ նրա ծառայողների կողմից և կրկին գնում սինօդ։ Եւ այս բոլոր բարեխօսութիւնները անվում են այն մարդու համար, որի դէմ ամբողջ Զանգեզուրի քարերն են աղաղակում, որին Էջմիածնի սինօդը յանձնել է քրէական դատարանի և որի համար նոյն սինօդը յատուկ վճիռ է կայացրել «անյապաղ հեռացնել» իր պաշտօնից։ Սա արդէն, ընթերցող, խայտառակութիւն չէ, որ օրցերեկով կատարվում է. սա կատարեալ անառակութիւն է…

Տաթևի կառավարութեան վարիչների այս խայտառակ գործունէութիւնը և բարձր հոգևոր իշխանութեան անտարբերութիւնը դէպի այս բոլորը մեծ ցաւ և զայրոյթ էր պատճառում գիւղացիներին։ Նրանք վաղուց ձեռք են վերցրել արդարադատութիւն փնտռելուց «կանցելեարական» ճանապարհներով և իրանց վերջին յոյսերը դրել են հասարակական կարծիքի և հայ մամուլի վրա։ «Է՛հ,—ասում են նրանք,—մեզանից չեն վախենում, բայց գուցէ մարդկանցից ամաչեն և մեր խնդրով քիչ զբաղվեն»։ Խնդրում էին ինձ իրանց «դարդերը» անպատճառ լրագրութեան մէջ պատմել։

Եւ այս բոլորից յետոյ գտնվում են մարդիկ, որոնք կոկորդիլոսի արցունք են թափում, թէ հայ ժողովուրդը սառել է դէպի իր եկեղեցին, հոգևորականներից երես է դարձրել և այլն և այլն։ Ովքե՞ր են մեղաւոր, ասացէք խնդրեմ։ Կուզէինք միայն, որ Էջմիածնի ներկայ Տնօրէնը հետևէր իր Մեծ Ուսուցչին և վերցնելով խարազանը դուրս վռնտէր անխնայ բոլոր գողերին և չարչիներին մեր այս մեծ հաստատութիւնից։ Դարեր առաջ գաղափարական մարդիկ ժողովվել և կառուցել են մի մեծ հաստատութիւն։ Նրանց նպատակը, անշուշտ, չէ եղել փառաբանել միայն երկինքը. նրանք կամեցել են օգնել հայ ժողովրդին, լոյս տարածել խաւարի մէջ։ Նոյն նպատակին էլ պէտք է ծառայէր և նրանց հիմնած հաստատութիւնը։

Պատմութիւնից երևում է, որ Տաթևի վանքն անցեալում, որքան հասկացել և կարողացել է, ծառայել է հայ ժողովրդին, պաշտպանել է ազգութիւնը։ Մեր օրերում, սակայն, չքացել գնացել են գաղափարի մարդիկ, և գործի գլուխ են կանգնել և մեծ հաստատութեան տէր ու տնօրէն դարձել գող և արծաթասէր չարչիներ…

Բնական է, որ սրանք իրանց գրպանի շահերին զոհում են և գաղափար և ժողովուրդ։

Սիւնեցի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ*)

(Հեռագրով)

Պետերբուրգ, 28 հոկտեմբերի

(Ներքին գործերի մինիստրի օգնականի բացատրութիւնները արհեստակցական միութիւնների մասին ուղղված հարցապնդումի առիթով)։

«Հիմնական օրէնքներով սահմանված օրինաչափութեան տեսակէտից,—ասում է մինիստրի օգնականը,—չէ կարելի խօսել այնպիսի կօլլէգիալ հաստատութիւնների անօրինաչափութեան մասին, ինչպիսիները հանդիսանում են նահանգական ատեանները, որոնց գործունէութիւնը ենթադրված է միայն պետական գլխաւոր օրէնսդիր հիմնարկութեան։ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը ոչ մի իշխանութիւն չունի այդ ատեանների վրա, որովհետև նրանց գործունէութեանը ընթացք և ուղղութիւն է տալիս սոսկ կառավարիչ սենատը։ Եթէ ներկայացրած հարցապնդման մէջ իրաւաբանական հիմունքներ չը կան նահանգական ատեանների գործունէութեան վերաբերեալ, ապա ուրեմն հիմք էլ չը կայ նրանով մեղադրել մասնաւոր անձանց, քանի որ այդ անձինք խուզարկութիւններ, աքսորումներ կատարել են բացառիկ դրութիւնների հիման վրա, այսինքն տիրող օրէնքի համաձայն։ Սակայն ես հաստատում եմ, որ արհեստակցական միութիւնները փակելու առիթով գանգատներ մինիստրութեանը բնաւ չեն ներկայացված, իսկ կառավարիչ սենատին շատ քիչ»։

Ապա անալիզի ենթարկելով մի քանի աւելի խոշոր փաստերի և նկարագրելով երկրի բնական ընթացք պաշտօնական փաստերով, մինստրի օգնականը ապացուցանում է, որ հարցապնդման մէջ բերված իրողութիւնները ոչ միայն չափազանցվածեն, այլ և չեն համապատասխանում իրականութեանը։ Այդ հարցապնդումով Դուման, մինիստրի կարծիքով, առաջ է մղում քննելու կառավարիչ սենատի որոշումների օրինաչափութիւնը, մինչդեռ սենատը հանդիսանում է պետութեան մէջ օրէնքը մեկնող գերագոյն հաստատութիւն (Ծափ. աջից)։ Այնուհետև մասնաւոր անձանց վերաբերութեամբ մինիստրի օգնականն ասում է, որ աքսորվում են ոչ թէ պրօֆէսիօնալ գործիչները, այլ հասարակական հանգստութեանը վնասակար անձինք (ձայներ աջից՝ «ճիշդ է»)։

Վերջում գեներալ Կուրլօվը բացատրում է կառավարութեան վերաբերմունքը դէպի արհեստակցական միութիւնները։ «Մեր արհեստակցական շարժումը շատ ժամանակ չէ որ ծագեց. բայց դեռ սկզբնական շրջանում նա այնպիսի ցնցումներ կրեց, որոնք հազիւ թէ կանգուն պահեն օրգանիզմը։ Այսպէս կոչված խռովութեան շրջանում բանուորների վրա նայում էին իբրև աւելի կառավարութեան դէմ կռւող զօրքի վրա, բանուորների շահերը թագնվում էին զուտ յեղափոխական շահերով։ Այժմ այդ ժամանակը՝ պէտք է յուսալ՝ անցել է, բայց և այնպէս յեղափոխական կուսակցութիւնները իրանք են ասում, որ յոյս ունեն բանուորական մասսային առաջ մղել կառավարութեան դէմ։ Ս.-յ. և ս.-դ. կազմակերպութիւնները իրար հետ մրցում են գերակշռելու արհեստակցական միութիւնների մէջ։ Ս.-դ. կազմակերպութեանը կից, ինչպէս յայտնի է այդ կուսակցութեան Դումայում նստած ներկայացուցիչներին, կազմված է յատուկ արհեստակցական մասնաժողով. ս.-դ. կենտրօնական կօմիտէտը յատուկ կարգադրութիւն հրատարակեց, որպէսզի կուսակցութեան անդամները ձգտեն տիրապետելու արհեստ. միութիւնների մէջ»։

Այնուհետև մինիստրի օգնականը իր ձեռքի տակ ունեցած իր գաղտնի փաստաթղթերի հիման վրա ասում է, որ արհեստակցական միութիւնների 66 վարչութիւններից 16-ը բաղկացած են սօց.-դեմօկրատներից, 9-ը՝ սօց.-յեղափոխականներից և միայն 8-ը անկուսակցական են։ «Մինիստրութիւնը—վերջացնում է մինիստրի օգնականը,—կռիւ է մղում ոչ թէ արհեստակցական շարժման դէմ, այլ հակակառավարական պրօպագանդայի դէմ։ Գիտակցելով իր պարտքը Կայսրի և հայրենիքի առաջ, մինիստրութիւնը երբէք թոյլ չի տայ, որ արհեստակցական միութիւնները վերածվեն հակաօրինական համախմբումների» (բուռն և աղմկալից ծափեր աջից)։

Լսելով կառավարութեան ներկայացուցչի բացատրութիւնները, Դուման միաձայն որոշում է անմիջապէս դիմել այդ բացատրութեան քննութեան։

Պրոտոպոպօվը յայտնում է, որ կենտրօնը համերաշխ է արհեստակցական շարժման, բայց դէմ է չափազանցութիւններին։

Պօկրօվսկի 2-րդը կառավարութեան ներկայացուցչի պատճառաբանութիւնները անբաւարար է գտնում։ Կառավարութեան գործողութիւնների մէջ արհեստ. միութիւնների նկատմամբ տիրում է լիակատար կամայականութիւն։ Կառավարութիւնը հալածում է ոչ միայն տնտեսական, այլ և կուլտուրական - կրթական ձգտումները։ Հռետորն առարկելով Կուրլօվին, հերքում է նրա ասածը, իբր բանուորները արհեստակցական միութիւնների դիմակի տակ հետամուտ են քաղաքական նպատակների։ «Դասակարգային բուրժուազական - ճորտատիրական կառավարութիւնը—վերջացնում է հռետորը,—կազմակերպված բանուորական դասակարգի մէջ տեսնում է իր անհաշտելի թշնամուն, բայց ոչ մի ոստիկանական բռնութիւն չէ կարող կանգնեցնել բանուորական շարժումը» (ծափ. ձախից)։

Պետրով 3-րդը գտնում է, որ մինիստրի օգնականի բացատրութիւնը ոչ միայն չը համոզեց նրան, որ բացակայում է կամայականութիւն կառավարութեան տեղական գործակալների կողմից արհեստակցական կազմակերպութիւնները հալածելու մէջ, ընդհակառակն, ցոյց տուեց, որ տեղական իշխանութիւնների այդօրինակ գործունէութիւնը խրախուսվում է բարձր իշխանութիւնից։ Վերջում հռետորը կարդում է աշխատաւոր խմբակի բանաձևը, որով պահանջվում է կառավարութեան բացատրութիւնները անբաւարար ընդունել։

Շչէպկինը բնորոշ է գտնում հարցապնդումի համար այն հանգամանքը, որ այն կուսակցութիւնը, որ կրում է յեղափոխականի «եարլիկ», այդ հարցապնդման մէջ օրէնքի պաշտպան է կանգնում կառավարութեան ապօրինի գործողութիւնների դէմ։ Ներկայ հարցապնդման լուծման սրտատրոփ սպասում են տասնեակ հազարաւոր բանուորներ։ Հիմք չը կայ, որ կառավարութիւնը չէ կատարում արհեստակցական միութիւններին վերաբերող մարտի 4-ի կանոնները, որոնք առանց այն էլ պակասաւոր են։ Հռետորը կը ցանկանար, որ Դուման աջակցէ բանուորներին նրանց այժմեան կռւում և պաշտպանութիւն ցոյց տայ իր ուժեղ խօսքով (ծափ. ձախից)։ Վերջում հռետորը սահմ.-ռամկավարների կուսակցութեան անունից առաջարկում է հերթական գործերին անցնելու բանաձևը։

Բարօն Մէյենդորֆը մի ճառով յայտնում է, որ մինիստրի օգնականը շատ թիւր և անհասկանալի տեղեկութիւններ տուեց։

Նիստը փակվում է ժամը 10 և 57 րոպէին։ (Հ. Գ.)

*) Տես «Մշակ» № 240.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Գերմանական «Für Alle Welt» պատկերազարդ հանդէսի № 5 տետրում զետեղված է Վեհափառ Կաթողիկոս Մատթէոս II-ի պատկերը իր շքախմբի հետ։ Պատկերը դուրս է եկել բաւական աջող։ Նոյն համարում տպված է հայկական ասացուածների գերմանական թարգմանութիւնը։

— Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւնը խնդրում է մեզ յայտնել, որ նա ի յիշատակ վաղամեռիկ Մարգարիտ Մարտիրոսեանի՝ շնորհակալութեամբ ստացաւ Գէորգ Ջիլինգարեանից հարիւր րուբլի։

— Գտնվել և յանձնվել է մօտ 15-ամեայ Շուշանիկ Թաթուլեանը։

— Այսօր, երեկ. ժամը 8-ին, Թիֆլիսի հասարակական գրադարանի դահլիճում տեղի կունենայ Մոսկվայի հնագիտական ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքի անդամների նիստը, ուր կը լսվեն հետևեալ զեկուցումները. Վ. Սպինտէրի Հիւսիսային Կովկասում կատարած պեղումների մասին և Ա. Կալգանովի՝ Սև ծովի ափում կատարած պեղումների մասին։ Նիստին կարող են ներկայ լինել նաև կողմնակի անձեր։

— Թիֆլիսի աւստրո-ունգարական հիւպատոսը դիմել է Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեանը խնդրելով տալ իրան Վիեննա ուղարկելու համար 200 գրամ հացահատիկ (Friticum aurum) փորձի համար ցանելու։

— Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը մշակել է արխիտեկտոր Ա. Շիմկեվիչի անուան թոշակաւորի կանոնադրութեան նախագիծը, որը և ներկայացվում է քաղ. դումայի քննութեանը։

— Թիֆլիսի նահանգապետին դիմել է ազնուական Զ. Սախարօվը խնդրելով թոյլատրել նրան հրատարակելու Թիֆլիս քաղաքում մի ամենօրեայ թերթ վրացական լեզուով «Խալխի» (Ժողովուրդ) անունով։

— Դորոֆէյ Զատէնսկին խնդրամատոյց է եղել Թիֆլիսի նահանգապետին՝ հրատարակելու ռուսերէն ամենօրեայ հասարակական-քաղաքական և գրական լրագիր «Кавказское Слово» անունով։

— Թիֆլիսի նահանգապետը հաստատել է մսի հետևեալ սակագինը. տաւարի մսի ֆունտը 10 կոպէկ (սուկին սակագնից դուրս է), ոչխարի մսի ֆունտը 12 կոպէկ, գոմէշինը 7 կոպէկ, խոզի մսի ֆունտը կաշւում 13 կոպէկ, առանց կաշու 14 կ.։

— Կովկասեան կայսերական բժշկական ընկերութեան ժողովրդական ընթերցանութիւններ կազմակերպող մասնաժողովը դիմել է ընկերութեան բոլոր անդամներին, խնդրելով աջակցել հանրամատչելի դասախօսութիւններ կազմելու բժշկականութեան և առողջաբանութեան մասին։ Անցեալ տարիների փորձը ցոյց տուեց, որ ունկնդիրների պակասութիւն չի զգացվի։ Դասախօսները ներկայումս աւելի նպաստաւոր են, որովհետև ամեն մի ընթերցում կարելի է կրկնել Աւճալեան աուդիտորիայում, ժողովրդական ժամանցների ընկերութեան աուդիտորիայում, Զուբալովեան ժողովրդական տանը և, եթէ ցանկութիւն լինի, Հաւլաբարի թատրոններից մէկում։ Ցանկալի են սիստեմատիկ դասախօսութիւններ անատոմիայի, ֆիզիոլոգիայի, առողջապահութեան և դժբաղդ դէպքերում բժշկական առաջին օգնութիւն հասցնելու մասին, իսկ յետոյ առանձին հարցերի մասին՝ 1) սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւններ, 2) թոքախտ, 3) բծաւոր տիֆ, 4) վարակիչ տիֆ, 5) արիւնային փորհարութիւն, 6) դողերոցք, 7) ինչպէս կերակրել ծծի երեխաներին և խնամել երեխաներին առհասարակ, 8) ծննդաբերական ջերմախտից ազատ մնալու մասին, 9) մորթու հիւանդութիւններ, 10) բորոտութիւն, 11) մարդու ժանտախտ, 12) ստամոքսային հիւանդութիւններ, 13) հարբեցողութեան վնասակարութիւնը, 14) խմելու ջուրը մաքուր պահելու մասին, 15) խօլերա, 16) ծաղիկ։ Ընթերցումների ժամանակ ցոյց են տրվելու պատկերներ մոգական լապտերներով։ Ընթերցումների սկիզբն է նոյեմբերի 8-ին։

— Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը երկուշաբթի օրը, նոյեմբերի 2-ին, քաղ. դումային զեկուցում է ներկայացնելու, որ մի հողաբաժին յատկացվի ուսուցչանոցական վարչութեանը Գորուց ուսուցչական սեմինարիան Թիֆլիս փոխադրելու համար։

— Հրատարակված է Բարձրագոյն հաստատված մինիստրների խորհրդի որոշումը յետաձգելու Բաթում քաղաքի վրա բարդված տուրքերի գանձումը յօգուտ պետական գանձարանի։ Տուրքերի գումարն է 129,407 ր. 81 կ., որ քաղաքը վճարելու է 8 տարվայ ընթացքում։

— Թիֆլիսի քաղաքային վարչութիւնը դիմել է էլեկտրաքարշի ընկերութեանը, առաջարկելով քարել Աւճալեան փողոցը, որ գտնվում է անկանոն դրութեան մէջ։

— Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի ծառայողները երկար տատանումից յետոյ ընդունեցին վարչութեան առաջարկած նոր կանոնները և այսուհետև աշխատելու են նրանց համաձայն։

— Նոյեմբերի 1-ին Թիֆլիս կը գայ Պարսկաստանից Աբէլեան-Արմէնեան դերասանական խումբը։

— Արդարադատութեան մինիստրութիւնը դատաստանական պալատների, նահանգական դատարանների, հաշտարար համագումարների նախագահներին պատուիրագրել է խստագոյն հետևել իր ժամանակին բանալու դատական նիստերը։

— Սօնա Խաչատրեան տիկինը դարձեալ բարերար մարդկանց ուշադրութիւնն է հրաւիրում իր թշուառ դրութեան վրա. նա չէ կարողանում հաց հասցնել 3 որբ փոքրիկ երեխաներին։ Նրա հասցէն է՝ Նորաշէնի փող., տ. Կալատուզեանի։

— Վրաց «Զանգի» խմբագիր Դատէշկէլիանին յանձնված է դատարանին քրէական պատժագրքի 129-րդ յօդուածի մեղադրանքով։

— Հոկտ. 29-ին 1-ին քաղաքամասի ոստիկանական պաշտօնեաները զինուոր-պահակների հետ միասին շուրջկալ կատարեցին և ձերբակալեցին 14 պարապ և անցաթուղթ չունեցող մարդկանց, իսկ 2-րդ քաղաքամասի ոստիկանները զինուորների օգնութեամբ ձերբակալեցին 31 այդ տեսակ մարդկանց։

— Վրիպակ.—«Մշակի» երեկվայ համարում Նուխուց գրված լուրի մէջ բաց է թողված հետևեալ պարբերութիւնը. «Թիւրք ձայնաւորների թիւը լինելու է լիազօրների ընդհանուր թւի կէսից աւելին, որովհետև մահմէդականները կազմում են Նուխու քաղաքի ազգաբնակութեան մեծամասնութիւնը, այսինքն նրա 5/6 մասը»։ Հետևեալ լուրի մէջ նոյնպէս մի բառ պակասում է. գրված է՝ «Թիֆլիսի քաղ. վարչ. անդամ և քաղ. քարտուղար Մ. Զաքար». պէտք է լինի. «քաղ. վարչութեան անդամ Գոգչայեանի և քարտ. Զաքարի» և այլն։

ԼՈՒՐԵՐ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

— Հաւաստի աղբիւրից մեզ յայտնում են, որ նոյեմբերի 14-ին լինելու է տեղիս փոխանորդի ընտրութեան պատուիրակների առաջին ժողովը։ Երանի այս անգամ գոնէ կաջողվի սեր պատուիրակներին՝ փոխանորդի ընտրութեան գործին վերջ տալ։

— Տեղիս պետական և միւս դպրոցների ուսուցչական կազմերը միանալով ցանկանում են իրանց միջոցներով բանալ մի գրավաճառանոց, որտեղ ծախվելու են նպաստաւոր գներով տեղական բոլոր լեզուներով դասագրքեր և դպրոցական այլ և այլ դասական առարկաներ։ Ընտրված են իւրաքանչիւր կողմից երկու պատգամաւոր, որոնք ի մի գումարվելով մտածելու են այդ խնդրին վերջնական լուծում տալու մասին։ Այս հաւակրելի գործը ինչ արդիւնք ցոյց կը տայ, այդ կախված կը լինի ուսուցիչների բռնած դիրքից դէպի գրավաճառանոցը, որ պահանջում է մի զգալի գումար։

— Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղական ճիւղը, անցած ապրիլի 26-ի իր մի ընդհանուր ժողովի միջոցին, մի քանի կարեւոր խնդիրների հետ, որոշեց ունենալ առ այժմ ընթերցարան. գրադարան բանալու համար կը հոգացվի առանձին։ Թէև այդ որոշումի վրայով անցել է մօտ 7 ամիս, բայց ընթերցարան ունենալու հարցը մնացել է միմիայն թղթի վրա գրված։ 10 հազար բնակիչ ունեցող հայկական մասը այսօր զուրկ է, գրադ.-ընթերցարանից, որ եթէ գոյութիւն ունենայ, իր մատուցած ծառայութեամբ, կարող ենք ասել, յետ չի մնայ մի կրթական հիմնարկութիւնից։ Արդեօք ժամանակ չէ՞ այդ խնդրի մասին լուրջ մտածել, որ գոնէ կարճ ժամանակից յետոյ կարողանանք ունենալ մի կարևոր հիմնարկութիւն, որի բացակայ լինելը աչք է ծակում։

— Հոկտեմբերի 25-ին հողին յանձնվեց Բ. Մ. Ստեփանեանց, որ 37 երկար ու ձիգ տարիներ Բագուի, Նուխու և Շամախու շրջաններում ծառայել էր կրթական գործին։ Այդ տարիներից 16 տարի նա վարել է ժողովրդական դպրոցների տեսչի պաշտօն և մեծ համակրանքի է արժանացել իր քաջարի գործունէութեան շնորհիւ տեղական բոլոր ազգերից։ Վերջին տարիներս նա ապրում էր իր հայրենի Գանձակ քաղաքում, և չը նայած նրա 74 տարեկան հասակին՝ հասարակական գործերում, իր ույժերի ներածի չափ, չէր խնայում իր մասնակցութիւնը։ Մի քանի ամիս առաջ հիւանդանալով տեղափոխվեց Բագու, որտեղ և անկարող լինելով դիմադրել երկարատև ու ծանր հիւանդութեան՝ մահացաւ։

Սարգօ

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, հոկտեմբերի 29-ին, վրաց դերասանական խումբը խաղաց Հէյերմանի 4 գործ. «Յուսոյ խորտակումը» դրաման։

Պիէսի սիւժէտը վերցված է հօլանդացի ձկնորս-նաւատէրների կեանքից և շօշափում է կապիտալիստական կարգերի շնորհիւ առաջ եկած անարդարութիւնները։

Ձկան արդիւնաբերութեամբ հարստացած կապիտալիստ-նաւատէրի մէկը կանխաւ նախազգուշացված լինելով իր բանուորներից մէկի կողմից, որ «Յոյս» անունով նաւի յատակը փտած է, հետևաբար և չէ կարելի ծովի վրա բաց թողնել՝ ձուկ որսալու համար, նշանակութիւն չէ տալիս նախազգուշացմանը, որի հետևանքը լինում է այն, որ նաւը փոթորկի հանդիպելով ծովի վրա, խորտակվում է, կորստեան մատնելով տասնեակ ձկնորսների, որի արդիւնքն է լինում հարիւրաւոր որբ ու այրիների անտէր ու քաղցած մնալը։ Կապիտալիստի գրասենեակն են գալիս իրար ետևից այրիները և իմանալով տխուր լուրը, սկսում են լաց ու կոծ, որոնցից շատերին կապիտալիստը խաբուսիկ յոյսեր տալով ճանապարհ է գցում։ Մէկը միայն, մի ձկնորս-նաւաստիի հարսնացու, պահանջում է դրամ, որպէսզի գնայ և հողին յանձնի իր սիրելու դիակը, ասելով. «Ապա միթէ բանւորի դին չը պէտք է արժանանայ հողին»… Կապիտալիստը մերժում է դրամ տալ, որի պատճառով նաւաստիի հարսնացուն նզովք է կարդում բոլոր շահագործողների գլխին, որոնք «խիղճ ու հոգի չունեն»։ Սակայն այդպէս չէ մտածում կորած բանւորի տգէտ մայրը։ Նա բաւականանում է միայն նրանով, որ ստանում է «ի փշրանաց սեղանոյ տեառն իւրոյ» երկու կօպէկ… և լալով հեռանում գրասենեակից, օրհնելով «աղայի բարեսրտութիւնը»…

Անտարբեր չէ սակայն «աղան» դէպի բանուորների ընտանիքների դժբաղդութիւնը։ Նա մի կոչով դիմում է հասարակութեան և դրամ հանգանակում բաղդից հալածված նաւաստիների ընտանիքների համար։

Դրաման պարունակում է խիստ տրագիզմ և ցնցող տպաւորութիւն է թողնում հասարակութեան վրա, յուզելով նոյն

իսկ նրանց, որոնք թատրոն են գալիս լոկ «մարսողութիւնը կանոնաւորելու և ուրախ ժամանակ անցկացնելու համար»։

Չը նայած պիէսի գերազանց յատկութեան, պէտի այնուամենայնիւ նկատենք, որ նա ձգձգված է, որպիսի հանգամանքը որոշ չափով նուաստացնում է պիէսի տպաւորութիւնը և խանգարում ամբողջացման։

Խաղն ընդհանրապէս թոյլ անցաւ. և ինչ իրաւունքով կարելի է պահանջել աւելին դերասաններից, երբ նրանք թատրոնի դահլիճը դատարկ են տեսնում և յիշում, որ վաղը անօթի պէտի մնան։

Ց. Գաս—եանց

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ*)

Ինչ անուն ուզում էք տուէք Կուրղինեանին, պարոններ. թող նա լինի սպեցիֆիկների, ազգասէրների, տիրացու սօցիալիստների երգչուհի, բայց ազատեցէք իսկական պրօլետարիատին նրա գաղափարախօսը հռչակելու մի գրողի, որը անպայման ոչ մի առնչութիւն չունի պրօլետարական իդէօլօգիայի հետ։

Դուք նրան անուանում էք մարտնչող բանակի առաջնակարգ երգիչներից մէկը. տեսնենք մեր «մարտնչող համարված» երգչուհին ինչ երազներ է տեսնում և ուր սաւառնում «Գարուն» ոտանաւորի մէջ (երես 46)։

Գարուն է... գարո՜ւն... երգեր էլ չը կան,
Վէրքեր էլ չը կան...
Անցորր եմ ուզում մտերմ հիւանդ,
Մուսաս սէրաւանդ,
Թող ինձ հարազատ, քող իբչ մոռացվեմ,
Նիրհեմ, չը զգացվեմ,
Մեծ վիշտը սրտիս ծաղիկների մէջ
Մտրեմ անվերջ...

Ու վերջացնում է.

Գարո՜ւն է, գարո՜ւն,
Անցորրն եմ սիրում։

Այս էլ ձեզ «մարտնչող բանակի» երգչուհին իր «խիզախ», «մարտական ոգով» կանգնած ձեր առաջ անդորրը սիրելիս...

Ես ձեզ կը յիշեցնեմ Յակոբեանի մի բանաստեղծութիւնը, որի մէջ նա երգում է.

Սիրում եմ կռիւ ընդդէմ բռնութեան,
Կռւի մէջ է լոկ իմ անդորրութիւն։

Տեսէք, մէկը կռւի մէջ է որոնում իր անդորրութիւնը, միւսը՝ սոսկ անդորրի, նիրհելու, չը զգացվելու, անվերջ մտրելու մէջ...

Պրօլետարներ, ձեր գաղափարախօս Կուրղինեանը կոչ է անում ձեզ «անդորրը սիրել», «քնքոյշ բաղում աշխատեցաք և զգալս ընկալաք».

Յոռետեսութեան, անվճռողականութեան և վարանման մէջ ես դեգերվել գիտէ «մեր մարտնչող բանակի խիզախ» երգչուհին, «Տար ինձ մեծ հոսանք», «Աշուն» և այլ ոտանաւորներում, որոնց թւելուց լրագրի սիւնակները կը ճարճատէին։

Ինչպէս, ուր փախչել, որ աչքիս առաջ
Չը կան ու շարվեն արիւնոտ զոհեր,
Որ գիշեր ցերեկ չը լսեմ հառաչ... և այլն.

Այնուհետև շարունակում է.

Բայց արժէ՞ փախչել... և այլն
Ընկճումը կորչի... Թող լինի այնպէս,
Ինչ պէտի լինի... տար ինձ մեծ հոսանք...

. . . . .

Տա՛ր, ուր լափվում են իդէալը, մարդիկ։

Ու վերջացնում է.

Ես թափն եմ սիրում լոկ մի հարուածի,
Կռիւը՝ լինել կամ չը լինելու,
Վէրքը՝ մահացու, ցանցն արկածի,
Ուր ակնթարթն է պատասխանատու։

Այս էլ վերջապէս ձեզ տարտամ, անորոշ, տատանվող, վայրկեանի և տրամադրութեան երգչուհու հոգեբանութիւնը, ճիշդ համլէտային հոգեբանութիւն, որի լինել չը լինելու հարցին ակնթարթն է պատասխանատու։

Յակոբեան իր Ամբոխն իմ աշխարհը բանաստեղծութեան մէջ, ուր Լիւցիֆեր իբր անվճռողականութեան շեշտեր է նկատել, ասում է.

...Ու պէտի իջնեմ... ամբոխից փախ տալ
Դժուա՜ր է, դժուա՜ր.
Հոգիս ձուլված է նրա հոգու մէջ,
Ջղերս կապված նրա ջղերին,
Մի այլ ճանապար
Գոյութիւն չունի երբեք ինձ համար.
Եւ որքան դիւթող լինի ձեր հմայք,
Երկինք ու աստղեր,
Կայ մի արնաքի կարիքի աշխարք
Ճնշված ու լքված.
Նրան եմ ընտրում.
Այնտեղ վիշտ, զրկանք իրար հետ գրկված՝
Մի ելք են փնտռում...

Մի այլ տեղ նոյն Յակոբեան երգում է.

Երանի՜ նրան, ով բիւր վշտերի
Սպիներ ունի սրտի ծալքերում,
Ով ամեն մի վէրք, ամեն մի սպի,
Վաստակել է բիրտ մաքառման կռւում։

Տեսէք, այս կտորներ երգողի մէջ Լիւցիֆեր անվճռողականութեան շեշտեր է գտնում, որովհետև Յակոբեան բացագանչել է՝

Օ, ինչպէս քաղցր է երկինք վերանալ,
Վիշտ, հոգս մոռանալ,
Լուսնոյ փայլի մէջ լողալ, սաւառնել,
Աստղերին գրկել...

Ու համբերութիւն չէ ունեցել շարունակելու, ուր նոյն Յակոբեանն ասում է.

Բայց և անողոք իրականութեան
Ուրուականը սև,
Որպէս մի ժանտ դև՝
Մարմնացած ըմբոստ բողոքի նման,
Տալիս է հրաման.
— Իջիր երազոտ երկնային գահից
Կեանքին մօտենալու
Նրան պարտք ունես, հարկ ունես տալու։

«Պարտք ու հարկի» խնդիր գոյութիւն չը պէտի ունենար. գործչի համար, ասում է Լիւցիֆեր։ Համաձայն ենք. իրական գործունէութիւնը պէտի բղխի ներքին, հոգեկան պահանջներից. ու հէնց դրա համար՝ էլ բանաստեղծը ասում է.

Ու պէտի իջնեմ... ամբոխից փախ տալ
Դժուար է, դժուար... և այլն։

Ի՞նչ կասէք, եթէ Կուրղինեանի «Աշուն» ոտանաւորից բերէինք (երես 48) հետևեալը.

Բայց իմ հոգին, թափով ուժգին
Եթերի մէջ է վազում,
Ամպին անբոյր տալով համբոյր
Ծաղկոտ գարուն երազում...

Ձէ՞ք ասիլ արդեօք՝ որ ծաղկոտ գարունը եթերում չեն երազում, այլ իրականութեան մէջ ճիշդ այնպէս, ինչպէս Յակոբեանն է երգում իր «Գարնանամուտին» ոտանաւորի մէջ.

Օ, պատրաստ լինենք այդ օրին և՛ մենք
Նորա գալուստը պատւով ընդունենք.
Ողջո՜յն քեզ, գարուն, պսակ բնութեան
Անսպառ աղբիւր ոգևորութեան...

Այնուհետև Լիւցիֆերի կատարեալ «անաչառ և անկողմնապահ» լինելու մասին իմ գաղափար ստանալու համար կարդացէք Շ. Կուրղինեանի «Բանւորները» ոտանաւորը (երես 8), ուր բուրժուաներին ուղղում է հետևեալ խօսքերը։

. . . .

Ո, մեծ տզրուկներ մարդկային կեանքի,
Ստեղծագործութեան անարգ, խեղդողներ
Դուք՝ փարթամութեան, անառակ տենչի
Քնած խիղճերով թմրած խլուրդներ,
Բողբոջ յոյսերի դեւեր հոգեհան,
Հոգով քաղցածներ... և այլն։

Նկատեցէք. երբ Յակոբեանն է պարսաւում իր «Բուրժուաներին» ոտանաւորում, վերջիններիս շահատակող բարոյական անկման վատթար դերը, անուանելով նրանց «սերունդ մեղսալի, սերունդ ճահճային», քանի որ նրանք «ծծում են թոյնը անմիտ զեղխութեան ու իրանց համարում վայելքի հերոս», և ուր «հիւծվում է նրանց հոգին մեռած», Լիւցիֆեր այդ ներելի չէ համարում իր անուանած պրօլետարիատի իդէօլօգ-բանաստեղծ Յակոբեանին, իսկ երբ Շ. Կուրղինեանն է հայհոյում և այն էլ ոչ թէ նրանց անբարոյականութիւնը, այլ հասարակական-տնտեսական դերը, անուանելով նրանց «ստեղծագործութեան անարգ խեղդիչներ» և այլն, այդ բնական և ներելի է համարվում ակամայ «պրօլետարիատի առաջնակարգ և հետևողական երգչուհու» եարլիկ կախած Կուրղինեանի կողմից, որովհետև վերջինս իբր «իրերի օբիեկտիվ ընթացքին մանր բուրժուական բարոյագիտութեան ակնոցներով չէ նայում ու դատում»... Իրաւունք չունենք արդեօք Լիւցիֆերի այս դիտաւորեալ տենդենցիօզ և գունաւորված վարմունքը անուանելու «съ больной головы сваливать на здоровую».

Բաւական համարելով առայժմ և այսչափ թիւրիմացութիւնների երևան հանելը, մենք չենք ասում, որ Կուրղինեան մարտիկ ոգով գրուածքներ չունի, թէև «Այնտեղ գնացէք» մի ոտանաւորի մէջ, «երանելի օրերի հերոսներին» նա անուանում է «հիւանդ օրերի հերոսներ». նա ունի մի քանի, այո սիրուն ոտանաւորներ, նացիօնալիստական ոգով գրված, բայց Լիւցիֆեր հարցը դնում է ոչ թէ գեղարւեստական, այլ հասարակական հողի վրա և նացիօնալիստ երգչուհուն պրօլետարիատի բանաստեղծուհի անուանում, այն ժամանակ կասենք «Լիւցիֆեր, դուք հիմնովին չէք հասկացել Ադամեանցին, Յակոբեանին և ձեր Կուրղինեանին. հասկացածն էլ դիտմամբ գունաւորել էք, աչքը շինելու տեղ ունքը պատռել։ Օրինակ՝ կարդացէք նրա «Առեղծուածը» ոտանաւորը (երես 49), ուր Կուրղինեանը ինքն իրան շատ լաւ է բնորոշում, և այնուհետև դուք նրան կը տեսնէք ձեր առաջ կանգնած իր ամբողջացած պատկերով։

Credo

*) Տես «Մշակ» № 240.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

29 հոկտեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Օրվայ ընթացքում խոլերայով հիւանդացան 10, մեռան 4 հոգի։

Սենատը Աստրախանի «Русская Правда» լրագրի խմբագիր՝ ժողովրդական միապետական կուսակցութեան նախագահ Տիխանովիչ-Սավիցկու բողոքագրի համաձայն, ընդմիշտ դադարեցրեց նրա գործը, որի առիթով Սարատովի դատաստանական պալատը Տիխանովիչին դատապարտել էր 150 րուբլի տուգանքի Աստրախանի նահանգապետի և դատախազի դէմ յօդուած տպելու համար։

Զինուորական գլխաւոր դատարանը, քննելով բնական գիտութիւնների կանդիդատ Սկլեէնկօյի բողոքագիրը, որին Օդեսսայի զինուորա-նահանգական դատարանը դատապարտել էր չորս տարով տաժանակիր աշխատանքների անիշխանական-կոմմունիստների կուսակցութեան կողմից պրոֆ. Րէյնէնկամմպֆին մի նամակ գրելու և 600 րուբլի պահանջելու համար, դատավճիռը փոխեց և գործը յանձնեց նոր քննութեան։

ՄՈՍԿՎԱ։ Դատարանը դադարեցրեց «Рабочее Дѣло» շաբաթաթերթի հրատարակութիւնը։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕՍԼԱՒ։ Ժելաննայա-Դրիշինօ շրջանեզում խորտակվեց մարդատար գնացքը։ Վեց հոգի փշավեցին. ջարդվեցին շոգեմեքենան և հինգ վագոններ։

ՆՈՎՈՐՕՍՍԻՅՍԿ։ Ջերբակալվեցին Վոլժսկօ-Կամսկի բանկի բաժանմունքը կողոպտողներից երկուսը։

ՕԴԵՍՍԱ։ Պետական Դումայի անդամ ընտրված Բրօդսկին դատի է կանչված քըպաւ. 1416-րդ յօդուածով ուրիշի անունը իւրացնելու համար։

ՓԱՐԻԶ։ Սենատում օդագնացների պարլամենտական խմբակի մասնակցութեամբ կայացաւ նիստ, ուր հռետորները նպաստաւոր գովասանքով խօսեցին ռուսահպատակ կոմս Լամբէրի մասին նրա գեղեցիկ օդագնացութեան առիթով։ Լամբէրը շնորհակալութիւն յայտնեց։

ԲԵՐԼԻՆ։ Եկաւ աւստրիական գահաժառանգ Ֆրանց-Ֆերդինանդը կնոջ հետ։ Կայարանում ընդունեց կայսրը։ Ապա բոլորեքեան գնացին Պօտսդամի պալատը։

ՍԵՎԱՍՏՕՊՕԼ։ Հեղեղը ծածկեց քաղաքի ցածր մասերը։ Աղքաբնակութեան վնասները խոշոր են։ Հաստատվեց հանգանակիչ մասնաժողով։

ՕԴԵՍՍԱ։ Համալսարանի վարչութիւնը, որոշելով պատասխանատւութեան ենթարկել Պետական Դումայի անդամ Նիկօլսկուն զրպարտութեան համար, դիմեց խնդիրքով ժող. լուս. մինիստրին թոյլ տալ գործը սկսել։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Երէկ վախճանվեց Կայսերական էրմիտաժի վերատեսուչ Վաչվօլժսկին։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժէթղթերի կուրսերը

30 հոկտեմբերի

I	կ. ներք. փոխ. խ. տոմս.	452 ր. — կ.
II	» » »	337 ր. 50 կ.
III	Ազնուակ. բանկ. »	299 ր. — կ.
4%	Պետական ռենտա	88 ր. — կ.
4%	Պետ. Ազնւ. բանկ գր. թ.	95 ր. 37½ կ.
5½%	» » » »	89 ր. — կ.
4%	» » » »	84 ր. — կ.
3½%	» » » »	79 ր. 75 կ.
5%	Գիւղ. հող. բան. վկ.	95 ր. 50 կ.
5½%	» » » »	89 ր. — կ.
4%	» » » »	84 ր. 25 կ.
5%	Ներքին փոխառ. 1905 թ. I հրատ.	100 ր. 62½ կ.
5%	» II հրատ.	100 ր. 25 կ.
5%	Արտաք. » 1906 »	100 ր. 25 կ.
5%	» » 1908 »	100 ր. 25 կ.
4%	Պետական գանձար.	100 ր. — կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լոնդոն 10 ֆ. ստեր.	94 ր. 93 կ.
Բերլին 100 մարկ	46 ր. 20 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր. 62 կ.
Թաւրիզ 100 ղրան	19 ր. — կ.
Կ. Պօլիս 1 լիրա	8 ր. 70 կ.

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշու հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւնը
ամեն օր (առաւօտեան ժ. 12½—2.
(երեկոյեան ժ. 5—7.
Կիրակի օրերը միայն առ. ժ. 9—11.
Հասցէն՝ Սօլօլակ, Բէհբութեան փ., № 33.
(ա. օ.) 1044. 100—23

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Ա. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Ներքին և ջղային հիւանդութիւններ։
Ընդունելութիւնը
ամեն օր (առաւօտեան 9—12 ժ.
(երեկոյեան 5—7 ժ.
Միքայէլեան փողոց, № 27.
(ա. օ.) 1087. 100—14

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզասեռական, սիֆիլիս և վեներական հիւանդութիւնների։
Ընդունում է հիւանդներին՝
Առաւ. ժամը 12—1-ը, երեկ. ժամը 6—8-ը։
Կիրակի օրերը՝ միայն ժամը 12—1-ը։
Կուկիա, Սեմեոնովսկայա փ. № 16.
Տելեֆօն № 40.
(ե. ու. կ.) 984. 100—17

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԵՈՐԳԲԵԳԵԱՆ
Աչքի հիւանդութիւններ
Ընդունելութիւնը ամեն օր
Առաւօտեան ժամը 10—1
Երեկոյեան ժամը 5—7
Վելյամինովսկայա փող № 8
(օ. մ.) 783. 100—41

ԲԺԻՇԿ
Խ. Բ. ՄԵԼԻՔ-ԷՅՆԱԹԵԱՆ
Մասնագէտ սիֆիլիս, վեներական, միզասեռական և կաշուի հիւանդութիւնների։ Հիւանդների ընդունելութիւնը՝ առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև 10-ը, երեկոյեան ժամը 5-ից մինչև 7-ը։
Կսէնիեվսկայա փ., № 6, «Վէտցէլ» հիւրանոցի մօտ։ (ե. հ. շ.) 955. 100—19

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ
ՖԷԼԴՇԷՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ
Յ. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Բժիշկների որոշմամբ կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, լուացումներ (спринцов.), վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втиранie) և այլն։ Էլեկտրականութիւն բժշկութիւն, պարալիչի, սեռական անկարողութեան և թուլութեան դէմ։ Մասսաժ էլեկտրական գործիքով և ձեռքով. մասնաւոր և ընդհանուր մասսաժ։ Բժշկական մարմնամարզութիւն, ծաղկահատութիւն։ Օտարերկրեայ հիւանդներին ցոյց է տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկների։ Տալիս է այլ և այլ բժշկական-առողջապահական խորհուրդներ։ Կարելի է և գրաւոր, ներփակելով վարձատրութիւն ըստ կարողութեան։ Ընդունելութիւնը 3—4 ժամը։ Семеновская ул., № 9, Վօրօնցօվի կամուրջին մօտ։
(օ. մ.) 857. 0—24

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՄԱՐԵԱ ՁՐԻ!
Անկէր ժամաց. (ոչ ցիլինդր)
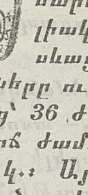
Միայն 2 րուբ. ուղարկում ենք վերադիր վճարով՝ կանխավճարը ստանալուն պէս և կամ առանց կանխավճարի։ Էլէգանտ, տափակ, ամուր՝ տղամարդկ. գրպանի բաց ժամացոյց, անգլիական սև պողպատից, երբեք չը սևացող սպիտակ ռանտով, մինչև րոպէները ուղղված ընթացքով։ Լարվում է կոթից՝ 36 ժամը մի անգամ։ Գինը, միայն կարճ ժամանակով, 2 րուբ., 2 հատը՝ 3 ր. 80 կ.։ Այդ ձևի ժամացոյց, անգլիական բարձր տեսակի, տափակ, արծաթէ րուբ. ոչ հասն, հատը 3 ր. 25 կ., 2 հատը 6 ր.։ Իւրաքանչիւր ժամաց. կցվում է երաշխաւորութիւն 6 տարով։ Պօստային ճանապարհածախք հաշվում է 1—4 հատ ժամաց. համար 50 կոպ.։ Հասցէն՝ Варшава, Торговый Домъ Х. Шмулевичъ, Нэволипки, 14—М. Թղթակցութիւնները միայն ռուսերէն կամ գերմաներէն լեզուներով։
1147. 1—1

ՀՐԱՏԱՐ. Գ. ՏԱԼՏԵԱՆԻ, № 39.
Լոյս տեսաւ
ԳՐԱԲԱՐԻ ՀՈԼՈՎՈՒՄԸ, ԽՈՆԱՐՀՈՒՄԸ ԵՒ ՆԱԽԴԻՐՆԵՐԸ
Ստ. Մալխասեանի
ԳԻՆԸ 25 ԿՈՊ.
Դիմել «Գուտենբերգ» գրավաճառանոցին։
(օ. մ.) 1159. 3—3

ՀՐԱՒԷՐ
1909 թ. նոյեմբերի 1-ին, կիրակի, առաւօտեան ժամը 11 և կէսին, Քամոյեան ս. Գէորգ նորակառոյց եկեղեցում կայանալու է ծխական ընդհանուր նախկին ժողովի շարունակութիւնը։
ՕՐԱԿԱՐԳ
1) Երէցփոխի ընտրութիւն.
2) Հաշւետեսների ընտրութիւն,
3) Ցայտարարութիւն փաստաբանական յանձնաժողովի եկեղեցական առնելիքների մասին.
4) Նորաբաց դպրոցի մասին յայտարար.
5) Զանազան խնդիրներ ուսման նպաստ ստանալու մասին.
Աչքի առաջ ունենալով որ սա երկրորդ ժողովի շարունակութիւնն է և որքան ծխականներ ներկայ լինեն՝ ժողովը համարվելու է օրինական, Հոգաբարձութիւնս խնդրում է անպատճառ գալ։
Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցու
Հոգաբարձութիւն
(ու. շ.) 1165. 2—2

Լոյս տեսաւ
„ԼՈՒՄԱՅ“
ամսագրի № 9—սեպտեմբերի համարը և ուղարկվեց բոլոր բաժանորդներին։
Տարեկան 6 ր., արտասահման 8 ր.։
Խմբ.-հրատարակիչ՝
Գիւտ ա.-ք. Աղանեան
1169. 1—1

ՍԵՆԵԱԿ
մեծ և պայծառ, տրվում է վարձով ՃԱՇԻ ՀԵՏ, Բէհբութեան փ. № 2.
1173. 2—1

ԿՈՉ
Որովհետև սեզոնից անկախ պատճառներով նոյեմբերի 1-ին կայանալիք ծխական ժողովի հրաւիրաթերթերը ուշ յանձնվեցին քաղաքային պօստին (ամսիս 30-ին), և որովհետև կարող է պատահել, որ հեռու թաղերում գտնվող ծխականները իր ժամանակին չը ստանան հրաւիրաթերթեր, ուստի աչքի առաջ ունենալով խնդիրների կարևորութիւնը՝ սրանով խնդրում եմ Տափի-Թաղի (Քամոյեան) ս. Գէորգ եկեղեցու յարգելի ծխականներին, նեղութիւն կրել և աշխատել անպատճառ ներկայ գտնվել յիշեալ ժողովին, որից յատկապէս կախված պէտք է լինի շինութիւնը նորից չը դադարեցնելու գործը։
Երէցփոխ՝ Ա. Վարդապետեան
(շ. կ.) 1172. 2—1

ՃՈՆՈՐՐԷԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ
ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ
„SALO—ՊԻՁԻԼԻՆ“
Ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց։ Գործադրելու ձեռնարկը կցված է արկղիկին։ Իսկականը մետաղեայ արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։
Միաժամանակ յաւ է երգործում թէ սուր եւ թէյ առաջեւ բնոյթ ունեցող դէպքերում եւ կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ ընթացքը։
ՊԱՀԵՍՏԸ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.
Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախքը պօստային սակագնով։
Գտնվում է Կովկ. Ընկ. դեղային ապրանքների վաճառանոցում։
(շ.) (П. 124817) 540. 0—6

ՃՔԵՂ! ԱՄՈՒՐ!
=ԿՕՇԿԵՂԷՆ=
Ս.-Պետերբուրգի Մեխանիկական ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Իսկականը միայն այս դրոշմով
ФАБРИЧНОЕ КЛЕЙМО
С.ПЕТЕРБУРГЪ
ՆՈՅՆՊԷՍ ԵՒ ԿՐԷՄ ԵՒ ԱՊՐԷՏՈՒՐԱ
ԳՏՆՎՈՒՄ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ԼԱՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒՄ
Մեծաքանակ վաճառքը կատարում է
ՌՈՒՍ-ԱՄԵՐԻԿԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱՅԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ
„ТРЕУГОЛЬНИКЪ“ ՖԻՐՄԱՅՈՎ
182. 0—32